H. Leithammel

# Talupoeg ja rüütel

Jutustus Eestimaalt

Teine, keeleliselt täiesti ümber-
töötatud trükk H. S. sule all.



M. Sõerde kirjastus
Tallinnas, 1919.

M. Schiffer, Tallinnas.

Päikene läks looja, heites oma wiimaseid lahtuwaid kiira üle L. küla aasade ja wäljade. Wanem rahwas istus pühapäewa maitsedes majaläwedel, kuna nooremad wainul ringmängu mängisid.

Keegi nugissilm neiu seisatas korraga mängus ja waatas teraselt kaugele maanteele, kust ligines tolmupöörises kollakas punkt. See oli ilus kollane tõld, ees kaks linalakka, keda uues puhtas uniwormis kutsar juhtis.

Kõik peatasid, waadates uudishimul.

Kui sõiduriist kohale jõudis, küsis kutsar tohtri Tammelehe elukoha järele.

„Tohtri maja?“ wastasid neiud. „Oo, see on siit kaugel, seal metsasalga ääres“.

„Ma wõin kaasa tulla ja teid juhatada“, sõnas nugissilm neiu.

„Olge nii lahked,“ wastas kutsar, awades tõllaukse. „Astuge sisse.“

Tõld oli tühi. Neiu kõhkles silmapilgu, sai siis kutsari lahkest naeratusest julgust ja astus tõlda ning lasi pehmetele patjadele siruli, naeratades naljakas-uhkelt mahajääjatele läbi tõllaakna.

Tõld liikus.

„Pidage! Siin!“ hüüdis neiu, kui tõld kena puude warjus maja kohale jõudis.

Tõld peatas. Neiu hüppas tõllast wälja ja lippas teiste juurde tagasi.

Sügawwaikuses uinus üksik maja, kuulmatalt lehistasid puud.

Kutsar ootas.

Warsti kuuldusid tasased sammud, ja ilus noor walgetwerd naisterahwas leinariidis astus õue ja pööras kutsari poole. See kumardas kena käskijanna ees ja andis kirja.

Noor naisterahwas awas selle ja luges:

„Kallis waenelaps!

Saatus röövis sinult ema, wiies ta oma kareda käega külma hauda. Ma tahan tema õe asemele astuda ja sulle, kallis õe-tütar, uueks emaks olla.

Rutta oma, sind armastaja, tädi käte wahele!

Sinu järele igatseja tädi

Rosalie von Poeningen."

Klaara (nii oli ilusa leinaja nimi) tardus liigutusest ja surus armu lubawa kirja wastu oma lainetawat rinda, kuna taewassini silmadest alla weeresid mööda musti riideid hiilgawate pärlitena pisarad.

Habemik kutsar waatas pühalikult ja ootas.

Klaara toibus warsti ja, nagu ikka naisterahwas kunagi, kes ka kõige waldawamas tundmuste paisus, olgu kurbtuses, olgu rõõmus, igapäewastest talitustest ei loobu, juhatas ta kutsarile hoolitsedes warjualuse ja määras tunni homseks ärasõiduks. Siis läks ta tagasi tuppa.

Nõrgal sammul läks Klaara õhtul perekonna matusepaigale.

Täiskuu kallas walgusehõbe, sünnitades musti haudewahelisi warje.

Klaara awas wäikese jalgwärawa ja astus aeda, tasa, nagu kardaks ta rikkuda surnute rahu.

Seal seisidki ta wanemate kalmukünkad. Wärskema all nendest puhkas alles mõnda nädalat kõige kallim — ema.

Nuuksudes langes Klaara haual, ja tal oli tundmus, nagu kaisutaksid jälle teda ema käed.

„Oh, ema!“ sosistas Klaara palwetasa. „Sa rääkisid tõtt, kui õnnistasid mind surres, trööstides: „Kõigi waestelaste isa hoolitseb ka sinu eest“. Sinu leinaja waenelaps ei ole mahajäetu. Oh, isa, ema! Hoidke oma mälestus alles puhtana ja segamataua minu hinges! Olgu ta minu kaitsewaimuks tulewikus, saates mind truilt läbi hädast ja õnnest!“

Kaua, kaua palus Klaara, surudes oma hõõgawad huuled wastu külma mulda, öömärga rohtu.

Tuhin öötuul sahistas närtsinud pärjal, mida pununud Klaara ja köitnud wäikese lihtsa hauasamba külge.

Külmawärin kainestas Klaara. Ta mässis enese tihedamalt mantlisse ja tõttas tagasi koju, hing nagu wabanenud surwest.

Klaara uinus, kaissudes hella une hõlma; armas unenägu wiis ta hinge taewalikule eelaimamisele. Ta nägi unes, nagu seisaks ta kõrgustikul ja näeks all orus õitsewate aasade ja haljendawate põldude keskel kena küla. Loomakari sööb paksus rohus ja lambatalled lööwad wanalammaste ümber kepsu. Küla ligidal on loss ja selle suured aknad sätendawad päikese säral.

Klaara tahtis awaldada kellegile oma imestust ja pööras ümber, et kedagi silmata ja — waata: tema kõrwal seisis ema! Ta näitas näpuga lossi poole ja ütles:

„Seal elab sinu õnn!“

Klaara tahtis hakata kaela emale, kuid wiirastus wärestes uduks ja — kadus.

Klaara ärkas. Julgemalt paisus tema hinges tulewiku õnne aimaw lootus. Meelitaw, oh, nii wäga weetlew tulewiku õnnepilt hällis ta waimusilma ees. Kuid weel nii udune, nii tabamata.

Korraga tuli Klaaral meelde eilaõhtune kiri, mis teda jäädawalt siit ära kutsus.

Klaara tuli woodist wälja ja astus aknale, et weel lahkumiseks waadelda oma armast kodu ja ta ümbrust — kallist lapserada.

Seal paistsid läheda linnakese tornitipud, seal tema isa arstina elanud. Sellel kaugele silmaringist ärakaduwal, maanteel oli Klaara nii tihti emaga ootanud pikkisilmi külasse tulema isa. Kuni suure toomingani, mis praegu täies õieehtes, läksid nad temale wastu. Rõõmsalt naeratas isa neile juba eemalt ja, unustades silmapilguks oma ametikohused ja mured, surus ta armastatud naise ja lapse wastu truu rinda. Seal — ja Klaara ohkas sügawasti — seal selle kase warjus seisis kanderaam ja sellel lamas noor ohwitser, keda päästnud, wälja kiskunud surmasuust tema isa ja wõtnud wastu oma majasse, et ta waikuses ja naisterahwa hoolsal rawitsemisel rutem paraneks. Ja seal, suure wanaaegse kiwiristi juures, lahkus noormees. Tema palawad tänupisarad langesid ema kätele ja — tütre südamesse ning tema huuled wajutasid Klaara suukesele palawa salaàrmastuse musu.

Ja nüüd pidi Klaara neist noorepõlwe mälestuskohtadest lahkuma! Ometi pani ta enese riidesse ja seadis kõik ärareisuks joonde.

Ta awas wäikese kalliskiwidega kaunistatud kuldkapslikese ja wõttis sellest wälja ilusa, noore naise näo=

piltikese, mida alati kaelas kannud tema ema ja milleks ta selle ka tütrele surres kinkinud.

Klaara waatles seda silmapilgu ja jahmatas, et pildi nägu nii wäga selle ohwitseri sarnane, kelle peale ta nii sagedasti ja unistades mõtelnud.

„Kas see mitte seesama õrn naeratus?“ arutas endamisi Klaara, wajudes sügawasse mõttesse. „Keda kujutab see pilt ja mispärast hoidis ema, kes alati oma Klaarakese wastu awalik oli, teda salajas? Wõi petab mind mu aimdus? Wõi näen ma selles pildis sellepärast tema nägu, et ma teda nii südames kannan? . . Ei, ei! Ma ei eksi mitte! See on tema! Ainult kahwatum oli minu hea Reinhold . . .“

Ja Klaara riputas kaela kalli kapsli, millelt kalliskiwid läbi leinaloori, nagu tähed läbi öösise udu, paistsid.

Tõld sõitis ukse ette.

Klaara jättis kurwastusest nutja teenijaga jumalaga, waatas korraks weel pisarsilmil ringi ja astus tõlda. Tõld weeres tasa minema.

Naeratas kewadine päew. Magus lillelõhn täitis õhku. Ööpiku laksuw laul ja lõo lõbus lööritus heljutasid Klaara erutatud hinge ja waigistasid warsti ta rahule.

Ta wõis nüüd kainemalt oma minewiku üle järele mõtelda ja etteaimata tundmata tulewikku, mis nii laiawäljalisena tema ees seisis. Kuid ta ei tunnud hirmu ega õudsust teadmatuse ees, sest ainult kurjategija kardab wärisedes igat tulewat tundi, kui tasujat.

Päike kõrwetas peakohal. Nad sõitsid keset lagendikku liiwasel teel.

Hobused lõõtsutasid.

Ka Klaara tundis wäsimust, rammetust üleliigsest meeleerutusest. Ta laskis oma pea tõlla nurka ja pigistas kinni silmad.

Pilt pildi järele weeresid mööda kujutused tukkuja waimusilma ees. Wiimaks sulasid nad kõik ühte ja neid kattis tume wari.

Klaara uinus.

*     *
*

Major krahw Lieven oli üks neist haruldastest õnnelikudest, kelle jalge ees saatus wäsimata käega hoidis küllusesarwe. Tugew ja terwe luupoolest, jõukas warast, omaette ametis, ülemuse poolt lugupeetud, austatud ja ja armastatud sõpradest ning kiidetud seltskonnas, ei olnud tal ühtegi täitmata soowi. Kõik eluõied õitsesid tal peale ühe—mirdi. Seda ta põlgas. Mis põhjusel, ei tea. Kuid ialgi ei olnud ta weel armastanud ja tundis enese sellest eemal olles täiesti rahulikuna. Asjata awasid temale tütrerikad wanemad oma uksed, asjata pruugiti kõiksugu kawalusi teda awatlemiseks armule. Külma ükskõiksusega puikles ta kõrwale naisterahwastest ja astus kindlal sammul ning rõõmsal meelel üksinda eluteed.

Salaja ja kihwtisapil sosistasid pilkajate keeled, kui major piduõhtudel oma kiirgawad silmad ringi käia laskis, et üles otsida tantsijannade hulgast mitte kõige õitsewamat, kõige ilusamat—ei! — waid kõige wanemat, näotumat, inetut — jutuajamiseks.

Nii oli major aastat kolmkümmend kuus wanaks saanud ja juba hakati kaotama lootust teda enam armu-hõlma wõita.

„Aga krahw," ütles tale ühel päewal proua von Poeningen. „Kas teie siis tõesti ennast wanapoisi lipu alla olete wandunud? Süda jookseb päris werd, kui mõtelda, et ühe tütarlapse õnn Teie isemeelsuse ja liig kõrge naisterahwa tubliduse nõudmise tõttu kaduma peab.

Kuid ka teid ennast, nii wähe, kui teie ka kaastundmust olete ära teeninud, tuleb kahjatseda. Teie petate iseennast, ära salates kõige puhtamat inimlikku rõõmu ja leiate enese wiimaks, kui uhke eksimõte teie ümber õrenenud, kadunud, kõige piinlikumas tüütawas igawuses."

Major suudles naeratades ilusa noomijanna kätt.

„Wast muutute õige warsti minu wastu lahkeks, aus proua," wastas ta. „Nimelt olengi ma praegu teel naisewõtmisele. Kuid alles pärast suurwürstlikku jahipidu, awan ma oma rinna armastuse jumalaie noole sihtimiseks."

Wiimaseid sõnu ütles ta nagu weidi pilkawal toonil, kui ta aga ümber pööras ning nurgas tõeste marmorist Amori nägi noolega tema poole sihtiwat, kohmetas ta tahtmatalt. Ime, ta ei olnud seda kuju enne tähelegi pannud.

Proua von Poeningen naeratas.

„Waadake, major," sõnas ta. „ka kiwi süda ei ole kiwi."

Nädal aega oli mööda jahipidust. Seal komistas ühel päewal majori hobune ja wiskas oma ratsaniku oma alla maha. Hobune tõusis üles, major jäi lamama. Liiw tema pea all punetas—jooksis weri.

Juurderuttaw arst tunnistas õnnetu seisukorra raskeks ja sellepärast wiidi major lähemasse mõisa, mis üksikute hiiglapõliste puude wahel.

Kui major silmad lahti tegi, leidis ta enese woodis. m [illegible] odi ees istus ilus noor tütarlaps, waates kerge kohmetusega, kuna taewassini silmades läikisid kaks kaastundmuse pisarat, nagu kaste päikese paistel.

„Jumal tänatud!" ohkas tütarlaps kergendatult, kui major silmad lahti tegi. „Ta elab!

Arst imestas wäga noore tütarlapse iseäralikku hoolt ja küsis:

„Kas tunnete seda ohwitseri, auwäärt preili?"

„Kas on waja inimest tunda, et tema peastmise üle rõõmusteleda?" wastas tütarlaps tõsise otsekohesusega.

Arst kohmetas.

Seal tõusis woodi kõrwalt üles ja astus wälja ka keegi wana küürus naisterahwas, wäga peenelt ja kallilt riides, ja lausus:

„Lähme, Klaara, mu laps. Nüüd wõime rahulikud olla. Ta elab. Ma tõendan teile, tohtriherra, minu maja on ikka ja alati hädalistele lahti. Ja kui kaua ka majoriherra paranemine ei wiibiks, ei pruugi tal enne siit lahkuda, kui ta täiesti terwe."

Tänulikul liigutatud pilgul waatas haige rääkija wanaproua otsa.

Naisterahwad lahkusid woodi juurest.

Sügaw waikus walitses suurtes awarates mõisaruumides. Tasa awati uksed ja niisama tasa pandi nad jälle kinni, isegi ainuke wana teener käis kikkiwarbil.

Uinurahu oli haiget kosutanud ja arst oli tema seisukorraga rahul.

Jõudis õhtu. Tuli öö.

Klaara magas rahutult—werine major seisis uneski ta silmade ees—ja hommikul oli ta juba wara jalul.

Kõik oli waikne. Korraga kuuldus wäljast hoowist kellegi wõõra meesterahwa hääl.

Klaara awas akna. See oli majori teener, kes parajasti hobuse selga hüppas.

Klaara küsis haige terwise järele. Nagu päikesepaiste mõjus tema lahke waade harimata soldati peale.

„Jumal olgu tänatud!" wastas see. „Minu herra terwis on parem, kui loota wõis; ta magas paar tundi üsna rahuliselt. Ma sõidan kindrali juurde, et sellele öö üle teateid wiia."

See oli muusik Klaara kõrwadele, olgugi et tuli ta karedast suust. Ta ei tihkanud selle rõõmusõnumi toojat tasumata jätta, ta tõttas alla ja wiis soldatile klaasi marjawiina.

Tunni aja pärast tuli teener tagasi.

Ta jutustas, et kindral läinud ööl haigeks jäänud, nii et arst tema juurde pidada minema.

Enne äraminekut ütles arst proua von Barrowile (nii oli lese majaproua nimi) muu seas:

„Weel on mul teile, armuline proua üks palwe ja ma olen kindel, et teie seda täidate."

„Rääkige julgelt," wastas proua von Barrow. „Ma teen kõik, mis minu wõimuses."

Arst suudles ta kätt ja sõnas:

„Kindrali haigus wõib mind wast terweks päewaks eemale hoida, major aga, kelle seisukord weel kardetaw, tarwitab paremat järelwaatust, kui seda ühest soldatist loota wõib. Kas wast ei oleks auwäärt preilil aega wahetewahel selle järele waadata, et midagi unustuse wõi hooletuse tõttu tegemata ei jää?"

„Minu õetütar", wastas proua von Barrow, „täidab teie soowi wististe heameelega."

Klaara süda peksis kiirem, tema paled punetasid: tema salajam soow oli täide läinud. Niipea, kui wõimalik ja sünnis, läks ta haigetuppa.

Majori nägu hiilgas rõõmul, kui noor tütarlaps tema woodi ette astus.

„Kallis preili," tahtis ta hakata rääkima, suudeldes Klaara õrna, teretuseks antud, kätt, kuid kena talitajanna peatas teda.

„Jumala pärast, mitte sõna! Arst keelas teile rääkimise kindlal sõnal ära. Kui aga teie soowite, siis jään

ma siia ja loen teile midagi ette. Usun, et see teie meelt lahutab."

Major wastas tänuliku pealiigutusega ja Klaara wõttis ühe raamatu õmbluskorwist.

Klaara luges hästi ja sorinal, tema hääl oli meeldiwalt kõlaw; nähtawasti oli ta ettelugemistega harjunud.

Kuna ta luges, waatles major tema ilusat näokest ja mõõtis teda pilguga. Ja ohkas.

Klaara waatas tema otsa ja nägi õhetama haige nägu. Ruttu tõusis ta üles ja andis haigele karastawat jooki.

Kui Klaara ära läinud, waatas major tarretanud pilgul ukse poole, tale järele. Truu teener Jüri imestas pead wangutades seda imelikku waadet.

Pärast lõunat tuli Klaara tagasi, kuid seekord oma tädi saatel. Klaara oli mures, et major, nagu tale näitas, haigemaks jäänud, kuid proua von Barrow arwas selle olema lihtsa palawiku tõusu.

Oodati arsti, kes pea tagasi jõudma pidi, kuid see ei tulnud ega tulnud. Juba oli kuu sirp keskselget taewast tõusnud, aga arst ei olnud ikkagi weel tagasi.

Nüüd pidas proua von Barrow ülemaks ajaks haige juurest lahkuda. Mitu korda pidi ta selleks Klaarale märku andma enne, kui see aru sai.

Nad lahkusid.

Klaara läks aeda.

Soe suine päew oli muutunud jahedaks õhtuks. Hiilgaw kaste niisutas pisarail maad ja jasminid laotasid lainetena laiali oma lõhna.

Oli waikne.

Klaara rind tõusis ja wajus. Magus igatsus, mida ei kunagi tunnud, täitis ta hinge. Tundes nagu

eluwaheldust oma soontes, sammus ta põõsaste poole ja unistawalt wiibisid tema silmad kastestel, kuupaistel hiilgawatel, lilledel.

Klaara istus pingile, wõttes sülle gittarre ja laulis saates pilliga wiisi:

„Waikne öö, oh, kalla sa
Oma taewa rahu ka
Minu südamesse nüüd,
Kui ma olen jätnud tööd.
Oh, armsad tähed, paistke,
Mind kaugelt terwitage:
Ma teie juurde saada ka igatsen!

„Tasast, armast kandlihäält
Taewaparadiisist säält
Puhub waikne tuuleõhk,
Otsa lõpeb minu ohk. —
Jah, armsad tähed, paistke,
Mind kaugelt terwitage:
Ma teie juurde saada ka igatsen!"

Kuid . . . Ei toonud laul Klaarale rahu.

Aga laul ja mäng ulatasid haigewoodini ja kandsid haige hinge segastest unistustest tundmuste riiki. Ja uinutasid.

Haige uinus . . .

Kaksteistkümmend päewa oli möödas ja haige terwis hakkas pikkamisi paranema. Ta oli küll weel nõrk ja haige rind ei lubanud tal kergemini hingata, aga juba wõis ta omal jõul oma toast proua von Barrowi tuppa minna.

Seal istus ta tundide wiisi. Tema silmad waatlesid Klaarat ja iga selle töö, iga liigutus oli tema meele-

pärast, meeldis tale. Ta aimas, et waikses ja ilusas Klaaras tema õnu peidul on. Sisemine hääl oletas, et tema tundmused Klaaras wastukaja leiawad, kuid ometi puudus weel armastuse awaldamiseks julgus, weel ei söandanud ta proua von Barrowilt paluda selle õetütre kätt.

Arst tuli weel korraks. Ta usutas, et haige warsti terweks saab ja awaldas majori rutulise kosunemise üle oma rõõmu.

Major kahwatas. Ka Klaara palgilt kadus, seal muidu nii õrn, puna. Tädi waatas imestusega tõsiselt ja uuriwalt neile mõlemile otsa.

Major läks arstiga oma tuppa ja tundis enese wabamana, kui see lahkus. Ta istus käsipõsikile aknale ja waatas wälja. Kaua istus ta nii ega pannud tähele, et tema truu teener Jüri selja taga seisis ja juba enam kui kümme korda köhatanud oli.

„Mis sa tahad, Jüri?“ märkas wiimaks major.

Majori lahke hääl julgustas Jürit oma kokku seatud ja päheõpitud kõnet ette kandma.

„Austatud majoriherra,“ algas ta. „Ma näen juba mitmendat päewa, et teie waiksem ja kurwem olete, kui kunagi muidu. Mul on kahju ja ma olen täitsa rahutu teie pärast. Ma arwan aga, majoriherra, et teie ometi rõõmus ja lõbus olla wõiksite. Siin preili . . .“ ja Jüri kogeles silmapilgu, „on nagu ingel, keda Taewataat ise maa peale saatnud; ta waade juba wõib haigeid terweks teha ja kurbe rõõmustada. Oh! Niisugune naine, see on taewas maa peal! Kui meie siit majast nii wälja läheme, nagu meie siia tulime, siis pean ma küll lootuse, teilt pulmakinki saada, igaweseks ära jätma: niisugust inglit ei leidu enam kusagil mujal.“

Major naeratas ja wastas:

„Rahusta ennast Jüri ja ära lootust kaota. Wast saab see rõõmukink sulle warsti osaks."

Rõõmuga suudles Jüri oma ülema kätt ja läks selle uhke teadmisega, et ta majorile head nõu annud, uksest wälja. Kohtlane Jüri ei aimanudki, missuguse õnneliku nõuandjana ta esinenud: ta oli kinnitanud majori armsamat mõttet. Kuid kartus, mis esimese armastuse kaasas käib, oli majoril keelanud oma soowi awaldamast; pea kättetulew lahkumisetund ei annud aga enam aega kõhelda.

Kõigist püüdmistest hoolimata aga ei läinud majoril korda Klaaraga nelja silma all kokku saada.

Ärasõidu päewal tõusis ta hommikul wara üles ja teatas teenriga, et ta proua von Borrowiga rääkida soowib.

Tale wastati, et see alles tunni aja pärast wõimalik on: proua von Barrow ei olla mitte täitsa terwe ja olla kõige öö ülewal olemisest weel alles wäsinud. Peale kella seitset olla major aga oodatud külaline.

Major ehmatas oma kannatamata meele üle; kell ei olnud weel kuuski.

Iga möödaminew minut wajus tina raskusega tema, muidugi pingul, südame peale. Suurte sammudega kõndis ta mööda tuba ja suurte sõõmudega hingas rind.

Major astus akna alla ja palus taewalt nähtawat märki, et oma ettewõttes julge olla. Ja kohe sel silmapilgul tuli päikene järsku pilwe tagant wälja ja terwitas esimestel kiiril palujat.

Wiimaks jõudis oodatud tund ja major läks. Proua von Barrow oli wäga nõrk. Ta istus jõuetult leentoolis. Akna eesriided olid alla lastud. Tema kahwatu nägu ja walged riided andsid tale otsegu surnu

kuju. Major sai aru, et ta oma palwega nii õrn ja hell peab olema, kui iganes wõimalik.

Kui ta sisse astus, tahtis Klaara temast mööda lippata, kuid major wõttis ta käest kinni ja wiis ta tädi ette.

„Armuline proua," rääkis major mahasurutud häälel. „Nii ilusaid sõnu, kui ma ka wälja walitsen, et teile seda tundmust awaldada, mis teie äraräägimata kaastundmus ja headus minus äratanud, ikkagi maaliks see ainult warjupildi - sellest, mis paisutab mu rinda. Kuid mitte tänama ei tulnud ma. Ei! Ma palun teilt oma eluõnne, armas Klaara, ja teid, armuline proua, palun ma lubada mind omaks nimetada teie õetütart. Loodan, et mingi asi minu õnne tagasi ei hoia. Ma tohin ennast ausaks meheks nimetada. Minu ilus mõis on waba wõlgadest, nagu minu süda waba on sellest, mis mõnele naisterahwale minu üle õiguse annaks. Minu praegune seisukord on igapidi rahuloldaw, tulewik selge ja helde. Ja siis tuksub minu süda täis kustumata armastust ainult teile kallis, Klaara! Andke mulle oma käsi!"

Olgugi et Klaara seda kõike juba ette aimas, tuli tale see siiski nii otamata, tundmuste wapustus oli nii kange, et ta tädi ette põlwili langes ja pea tema rüppe peitis.

Proua von Barrowi kahwatanud palged lõid õrnalt punetama. Ta sai südamest liigutatud.

Ta waatas wait olles taewa peale. Kui ta liigutusest toibunud, wastas ta:

„Majoriherra, nagu teie olemisest aus ja õiglane mehe loomus wälja paistawad, on selles, kuidas teie minu majasse saite, Kõigekõrgema kätt tunda. Südamest kindlasti usun mina, et Kõrgema tarkus meie asju

sagedasti peenikese niidi otsas weab, mida saatus kedranud ja kõnda usun mina, et teie ainult sellepärast oma hobuse seljast maha pidite kukkuma, et minu lootust täide saata, et ma seda armast last, minu head Klaarat, weel enne oma surma õnnelikuna näeksin. Ma tean, Klaara armastab teid, sellepärast ei ole waja silmakirjalisi takistusi luua."

Proua von Barrow wajus wäsinult tooli leenile. Major hakkas suurel sisemisel rõõmul põlwitawa Klaara ümbert kinni, tõstis ta üles ning wajutas esimese palawa armastuse musu ta huultele.

Major oli otsata õnnelik. Ta kirjutas kindralile ja palus sügiseni puhkust, et oma mõisa minna ja seal täielikku paranemist ära oodata.

Jüri sai käsu pealinna sõita. Rõõm, nähes oma kordaläinud soowi, majori õnneliku peigmehena, oli truu teenri nii segaseks teinud, et ta arugi ei saanud, kas tal pea otsas on wõi ei ole. Major kinkis tale summakese raha ja sõnas:

„Pulmakink, Jüri, tuleb weel eraldi. Toimeta asjad linnas hästi ja kähku ära ning rutta jälle tagasi, kuid ära hobuseid wigaseks ega surnuks kihuta."

Kuna major ja Klaara armastuse redelil ikka pulk pulgalt ülespoole, oma õnnetaewale lähenesid, wiisid elusammud proua von Barrowi ta eluteel ikka allapoole, pimeda puhkepaiga poole.

Ta näis juba tegewat oma maapealse eluga lõpurehnungi. Tema waimusilmad waatasid kindlas usus teisse ilma, kus ta oma waewarikka minewiku eest tasu lootis saada. Õitsewas nooruses oli kaotanud ta oma armastatud mehe. Ja, oh, mil kombel! . . Kahewõitluses, kuhu teda wiinud ta õrn autundmus, kustutas wastane ta elutüünla. Mehe surmaga awanes aga ka

temale otsata hädaallikas. Nüüd ootas ta pühal usul igavest ühendust oma armastatud mehega.

Ühel hommikul lasi proua von Barrow oma õetütre oma juurde kutsuda. Klaara kohkus väga, kui ta oma emaliku heategija näol surmavarju märkas. Ta peitis oma märjad silmad voodi vaiba sisse ja suudles tädi nõrka elujõetut kätt.

„Minu laps, mu hea Klaara," algas proua von Barrow, kõike jõudu kokku võttes, rääkima. „Mul on sinust kahju. Minu surmakellad helisevad sinu pulmahelina sekka. Kuid sa oled õnnelik, sellepärast jätta siis mulle mu osa ja ära kurvasta ning halesta minu südant oma nutuga. Kuula minu viimseid sõnu, mis ma sulle räägin ja hoia nad tallel oma heas ja kaunis südames. Sa ei vaheta mitte ainult, nagu iga mõrsja, õitseva pruutpärja perenaise tanu vastu, vaid ka oma vallalise elu perekonna elu vastu. Sa astud elusse, millest sul vähe aimu, elusse, kus peitub rooside all kihvtine uss. Jää aga truuks ja puhtaks ning pööra oma silmad põlastusega kõrvale kiusatuselt, kui ilusal, kui meelitaval kujul see sulle ka ette ei astuks. Kuula rõõmsal meelel oma mehe juttu, ka siis, kui see ka vahest tema suust vähem meeldivamalt, kui muidu, kostab. Rõõmustele oma vooruse üle, kui temale mõne teise paled priskemad, teise silmad tulisemad, kui sinu omad. Ära heida meelt kui õnn põgeneb, kui tema õied närtsivad. . ."

Proua von Barrow, üleni kahvatu, langes jõuetult padjule, hoides käes Klaara mõlemaid käsa. . .

Major rõõmustas ennast vähe, kui Jüri, kes tund aega pärast õpetuskõnet koju jõudis ja puhkuse luba kõrval veel oberstleitnandi aukõrgenduse ning õnnesoovi kirja kindralilt kaasa tõi, sest Klaara silmad ujusid pisarais. Tädi kõne oli vapustanud tütarlapse õrna

meelt tõusnud oli hinges aimamine tumedat tulewikku ja tale tundus, nagu oleks surija mõnda õnnetust ette kuulutanud.

Ehk küll majoril lugupidamine proua von Bar row wastu wäga suur, tema tänutundmus tõsine, tema kaastundmus ta kannatuse kohta südamlik oli, siiski näis tale wana, ligi seitsmekümne aastase naisterahwa surm, mis nähtawasti küllaltki juba wiibinud, nii loomulik olema, et ta oma pruudi suurt leina, kuigi mitte awalikult siis ometi salaja laitis ja liiaks pidas. Major ei tunnud sarnast armastust, mis kallist wajuwat elu ülewal hoida usub ja enam heategija armutegusi, kui tema aastaid loeb; ta ei teadnud, et sidemed, mis ühte südant teise külge seowad, nii tugewad wõiwad olla, et isegi teraw surmawikat neid katki raiuda ei suuda.

Pruut ja peigmees istusid aias ja maitsesid lähenewa õhtu jahedust, jasmini lõhna täis woolawat õhku. Klaara oli mõne minuti eest haige juurest tulnud, kes magama uinunud ja major püüdis sorawa kõne ning õrnade armuawaldustega oma ilusa pruudi meelt lahutada.

Korraga kuulsid nad kära.

Kutsar kihutas kahehobuse troskaga kiriku poole. Samal ajal tormas ka Jüri hädaldades aeda.

„Oh jumal, majori herra, preili Klaara!“ hüüdis ta. „Tulge ruttu! tulge ruttu: armuline proua sureb!“

Klaare tõttas tuule kiirusel, tema järel major.

Proua von Barrow lamas kustuwate silmadega woodis, otsaesiselt tilkus surmahigi, rinnust kuuldus tasane korin.

Tuli õpetaja. Ta arwas, et teda surijat wiimaseks tunniks trööstima kutsutud ja köhis rinnad puhtaks, et

alata kõnet, kuid wiimase elujõuga andis lahkuja temale mõista, et ta mitte trööstima, waid laulatama peab.

„Jah, laulatage meid, õpetajaherra," ütles Klaara, „et täita weel tädi wiimast soowi." Ja tõmbas peigmehe kättpidi lähemale, kes kohkunud waimulikule naisewõtmise lubakirja ülemuse poolt ette näitas.

Siin seisis nüüd Klaara — ehteta pruut! Pisarad pärliteks ning surija hingewaakumine rõõmulauluks. Õudse tundmusega toimetas waimulik rutates püha teenistust ja, kui ta „rahu olgu teiega" ütelnud, wiis surmaingel ära waakuwa hinge.

Kui Klaara minestusest ärkas, millesse langenud ta põrutawast laulatusest, leidis enese oma toast, majori kätte wahelt. Ta katsus püsti tõusta, ei jõudnud aga, ja — peigmehe kulm läks kortsu.

Klaara ohkas. Ainuke troostisõna armsama suust, oleks ta hingele, kui balsam wärske haawa peale. Kuid seda ei tulnud.

Ei kõlanud enam südamete kokkukõla.

Mõni päew pärast proua von Barrowi matuseid wiis nüüdne oberstleitnant Klaara oma mõisa.

Wiimase oli proua von Barrow oma mõisa ainumaks pärandajaks määranud. Ja wastumeelsusega kuulas Klaara mehe nõu: seda mõisat, mis pealinnast ja tema mõisast kaugel, ära müüa.

Sügawasti liigatatud, nagu sõber sõbrast, lahkus Klaara omast armsast kodu-kohast. Meel oli hale, kui ta wiimast korda aias jalutas; iga lill, iga rohukõrreke näis tale pead nokutades hüüdma:

„Jää jumalaga! Jumalaga jää! . . ."

„Kas jään ma ka edaspidi nii õnnelikuks, nagu ma siiamaani olnud?" küsis ta eneselt ja ta sisemine hääl

jäi selle lootuse juures kaheldes wait. Kuid ta trööstis ennast:

„Kui hea, et Jumal meie eest tulewikku warjab?"

Kui noor abielupaar ärareisupäewal surnuaiast mööda sõitis (kuhu proua von Barrow maetud), hüüdis Klaara liigutatud häälel:

„Hinga rahus sa, kõige parem kasuema! Sinu waim saatku kaitsedes ja trööstides tänulikku Klaarat!"

Hommikutuul puhus laiali selle armuhüüde, aga üks teine nägemata ja tundmata tuul puhus ta jälle kokku ja tõstis pilwedeni.

Nad jõudsid Tammistele.

Armastus soojendas päewi, küllus puistas rüppe kuldteri ja — Klaara oli õnnelik.

* * *

Winge sügisetuul puhus üle tühjade wäljade ja puistas maha puudelt wiimaseid lehti. Kured ja pääsukesed olid juba lahkunud.

Talw lähenes.

Ka oberstleitnant tundis, et ka temagi lendama peab, kuigi mitte, nagu linnud, ära soojale maale, waid ära linna, „suurde ilma". Ta tundis igawat tüdimust üksluisest maaelust ja tuletas pikkadel õhtatel meelde talwiseid lõbustusi walgetes saalides, kus alati tema, krahw Lieven, silmapaistwa lõwi osa etendanud.

Noore abielurahwa armukuumus hakkas juba jahtuma: pikki õhtutundisi ei suutnud enam lühendada Klaara sulaw laul — oberstleitnant igatses pealinna lõbude järele.

Klaarale olid need lõbud hoopis wõõrad. Ta tundis ainult sääskede balleti soojatel suweõhtadel ja näitemängu, mida mängisid päike, kuu ja loodus muu. Ei olnud ta ka

kuulnud muud kontserti, kui linnukoori. Klaara ei teadnud seda, et on weel wõimalusi, mis äratawad rõõmu, peale looduse, wooruse ja armastuse.

Oberstleitnant teatas Klaarale, et lubatud puhkeaeg lõpul ja ta tagasi pealinna reisima peab. Palus Klaarat ärasõiduks ette walmistada.

Klaara rinnust tõusis waikne ohke. Ta oli siin nii õnnelik olnud; linn tundus nagu suur mitmekordne kiwimaja pärast õlekatusega onnikest. Et aga kaasaks armastatud mees, see lahendas südant.

Ja määratud päewal sõitsid nad ära linna.

Ligi neli kuud oli sellest ajast mööda, kui oberstleitnant linnast lahkunud. Nüüd, kus pealinna tornid ees paistma hakkasid, käis oberstleitnandil peast läbi: mis ütlewad sõbrad tema rutulise waliku, tema Klaara kohta. Ja ta waatas oma naise peale, et püüda ise wõõrana otsustada, ja ta pidi tunnistama, et ilusamat naisterahwast waewalt leida wõib. Hariduslist külge aaludes rahustas ta ennast, et üheksateistkümne aastase naisterahwa juures weel aeg möödas ei ole, et midagi juurde õppida.

Waene Klaara! Mispärast ei pannud sinu mees su wäärtuse waekausile ka sinu lahket südant, mis täis armu ja rahu, kannatust ja alandust? Mispärast unustas ta sinu wärwimata wagaduse ja wirkuse, mis hoolitses häälitsemata, ja lapselikku naiiwsuse? . . .

Tõld wuras juba linna kiwiuulitsal. Klaara ärkas mõttetest.

„Olemegi linnas," hüüdis oberstleitnant rõõmuga oma abikaasale. Kuid Klaara ei jaganud temaga mitte seda rõõmu. Klaara meelest ei oleks tema mees mitte pidanud rõõmustama lahkumisel waiksest paigast, kus nad kahekesi üksilduses nii õnnelikud oleks wõinud olla.

Tõld peatas suure ilusa maja ees, kuhu proua von Poeningen oberstleitnandile korteri walmis wõtnud ja seisusekohaselt sisse seadnud. Teener Jüri ja kammerneitsi Roosa olid juba päew warem linnast tulnud ja kõik toad kodusteks teinud. Klaara nägi igal pool toredust ja ilu, aga ühtlasi hingas neist kõrgetest saalidest wastu wõõras waim.

Oberstleitnant wahetas oma abikaasaga mõne sõna, pani enese wäljaminekuks riidesse ja ütles Klaarale, et see teda õhtusöögiks koju ei ootaks.

Klaara jäi üksi. Tundus õudne. Wähemgi sõiduriista mürin, inimeste edasi tagasi käimine, tume kirikukella helin, tuule kohin — kõik see kohutas, hirmutas kõrwus. Ta mäletas igatsusega mahajäetud elu tädi mõisas.

Tuul hulus waljusti õues. Kell lõi 11, oberstleitnanti ei olnud ikka weel.

Üksinda heitis Klaara woodisse.

Ta tõusis hommikul wara üles, et tawaliste toimetustega uut päewa wastu wõtta. Mees magas weel.

Talitades ja toimetades lahkus eila ajusse imbunud tusk, muist oli lahutanud jubagi uni.

„Tere, hommikut, armas Klaara!“ hüüdis oberstleitnant söögituppa astudes. „Aga mis sul, naisuke, oli eila — sa olid nii waikne, tusane?“

Klaara wabandas ennast teewäsimusega. Oberstleitnant jutustas nüüd oma prouale, et tema oma wana sõbraga kokku saanud, kes I. polgus ohwitserina teeninud. Rääkis kuidas kindral teda oma juurde õhtale palunud, kuidas ta wastu seisnud, kuidas kindral teda selle peale „teenijaks tuhalabida polgus“ pilkanud, nii et ta wiimaks järele andma pidanud.

Klaara naeratas selle peale ainult.

„Täna, minu naisukene, oleme kodus," sõnas oberstleitnant, „aga homme läheme kindrali juurde balli peale."

Kui Klaara teisel hommikul hiljem, kui waremalt, üles ärkas, hiilgas tore juukstenõel temale peeglilaualt wastu. Kui Roosa riietekapi awas paistis sealt silma kütkestawalt meeldiw ballikleit. Sahtlis leidusid kallid ehteasjad ja waasis naeratas kimp elawlillesi.

„Oh, sa hea ja kallis mees!" hüüdis rõõmustatud Klaara, kui mees muigel näoga sisse astus.

„Mina muretsesin sinu ehete eest," sõnas see. „Sinu hooleks jääb neid tawaliselt omale ümber panna."

Ta tahtis weel midagi juurde lisada, kuid kartis haawata Klaarat. Ta kahtles nimelt, kas maal lihtsuses üleskaswanud Klaara ennast linna suur-daami kohaselt riidesse panna oskab.

Kui aga oberstleitnant õhtul enne ballile minekut oma naise tuppa astus, tegi imestus tema üsna keeletuks. Nii ilusana seisis tema ees Klaara. Walge siidikleit kattis lainetades, nagu läikiw wesi tema saledat keha. Nagu kaks lumiwalget nirki, waatasid wälja kleidi ääre alt ballikingade ninad. Kiirgaw kaelapael rippus nõiduslikult ussina ümber kaela, särades, nagu oleks temasse sisse põimitud tähed. Ilusad paksud kullakarwa juuksed oli Roosa hoolikalt üles kamminud ja nendes hiilgas hiigla pisarana brilliant-juukstenõel. Rinnas lõhnas lihtne lill. Kuid pikad kindad ei tahtnud kuidagi ümber jämedate käewarte tulla ja asjata waewas ennast nendega Klaara — küünarnukk jäi ikkagi paljaks.

Oberstleitnant tähendas, et niisamuti ütlemata ilus on ja Klaara waatas häbelikult altkulmu naeratades oma mehe otsa.

Nad jõudsid heledasti walgustatud maja ette. Juba eemalt kostis pidu kõmin.

Klaara linnuarg süda hakkas peksma.

Tiiwukfed tehti lahti, oberstleitnant wõttis Klaara wärisewa käekese oma kätte ja nad astusid seltskonda. Kõikide seesolijate silmad pöördusid nende poole ja salajasin, täis huwitust ja imestust, käis läbi saali.

Pidu perenaine, auwäärt wanapoolne proua, tuli neile wastu.

Warsti piirati Klaara uudishimulistest ümber. Nendega juttu ajades sattus ta kaardilaua taha.

Kui tale aga kaarti pakuti, raputas ta pead ja tänas.

„Aga mikspärast?" küsis keegi kõrk daam, kui Klaara pakutud kaardi tagasi lükkas.

„Ma ei oska mängida kaarta," wastas Klaara wabalt.

„Jumal hoidku! On see wõimalik?" imestati ja — Klaara oli lauasseisjate silmis poole oma wäärtusest kaotanud.

Oberstleitnant, kes alatihti oma naist tähele pannud, oli tõsine. Kuid weel tõsisemaks muutus ta, kui algas tants ja Klaara tagasi saatis juurde tormawad kawalerid, seletades, et ta ei osatagi tantsida.

Seda tõendust küll ei usutud, aga kui Klaara oma juurde kindlaks jäi, pidid tantsuhimulised sellega leppima

Waene Klaara jäi üksildusesse istuma kahe wana daami wahele, kuulates sunnituna nende tüütawaid targutusi.

Mängis ilus jalapäraline muusik. See waldas Klaarat. Tantsijate paarid lendlesid otsegu õhutuuli! tema pisaratega wõitlewais silmis. Meel oli kurb ja rusuwalt mõjus see teadmine, et kaua, kaua õppida tuleb, enne kui niisugusest seisukorrast peaseda.

Ei ole midagi, mis nii halastamata walusasti armastust häwitab, kui tunne, et see, keda sa hellalt ja palawasti armastad, teistelt põlgtust leiab. Ja oberstleitnant arwas oma Klaara kohta sedasama, mis seda walusamini mõjus, et oberstleitnant enne kõik daamid ärapõlganud oli ja nüüd tema ärawalitu peale õige kõrgete nõudmistega waadati. Iga waade, mis tema istuwa Klaara peal langes, käis kui nuga tema südamesse.

Oberstleitnant jõi rohkem kui harilikult ja läks, ennast wäsinuna tundes, Klaarat koju kutsuma. Seal nägi aga ta Klaara oma kõige suurema sõbrannaga, proua von Poeningeniga, elawas jutuajamises olewat.

Ta astus tagasi, et wiimasele wõimalust anda Klaarat ligemalt tundma õppida.

Tunni aja pärast tuli proua von Poeningen oberstleitnandi juurde ja hüüdis:

„Õnnelik mees! Teie olete omale ingli abikaasaks saanud. Mulle näitab aga, nagu ei peaks teie temast mitte küllalt lugu."

Kuid keegi juurdetulija katkestas edasirääkimist ja see „kuid" jäi okkaks roosi külge, mida proua von Poeningen oma kiidukõnes Klaara üle oberstleitnandile pakkus.

Kui Klaara tõlda istus, kergitas sügaw ohkamine tema walu täispaisunud rinda.

Oberstleitnant kaebas, et teda waewanud terwel õhtul peawalu.

Klaara oli wait . . .

Järgmisel hommikul leidis päikesekiir Klaara ikka weel ärkwel. Ta ei olnudki uinunud. Peapadi oli pisaratest märg.

Klaara tundis ära, et tema mitte sellele „suurele ilmale" ei olnud kaswanud. Igatsus looduse rahu järele täitis ta hinge. Ta palwetas oma tulewiku eest.

Päike tõusis.

Wiimaks ometi wäsisid ja wajusid kinni punaseks nutetud silmad ja trööstiw uni wiis Klaara tagasi ta lapsepõlwe paradiisi, tagasi kodu nurmedele ja õitsewatele aasadele.

Seal oli õnn . . .

Tuli talw. Lumi sadas peenikeste kübemetena ja külm joonistas akna ruutudele jääroosisi. Poodide waateaknad kiirgasid säras ja nii wana, kui noor, ootasid tulema jõulusid.

Oberstleitnant ruttas hooga läbi waateakante ees murrul seiswa rahwahulga, kui korraga kellegi naisterahwa hääl teda peatas. See oli proua von Poeningen, kes libeda tõttu käewart toetuseks palus.

Oberstleitnant wiskas pilgu tema ostetud asjade ja asjakeste peale.

„Jah, naerge, kui soowite, armas sõber, missuguseid asju ma ostnud," sõnas proua von Poeningen. „Aga tuleb aeg, kus ka teie poest mõne tite wõi muud sellesarnast ostate — elunõue ei küsi peenetest kommetest, millest nii lugu peetakse."

Krahw Lieven kohmetas, sest kahtlemata käisid need sõnad tema kohta.

Nad peatasid proua von Poeningeni maja ees ja oberstleitnant tahtis lahkuda, kuid proua palus tungiwalt teda enesega pooltundigi aega wiita ja klaas theed juua, mis külmaga nii wäga kohane. Ja oberstleitnant pidi järele andma.

Proua von Poeningeni wäike poeg Hugo oli alati oberstleitnandi pailaps olnud, kuid täna oli ta tema wastu tuim. Proua sai sellest aru ja kõrwaldas lapse.

„Kuidas krahwinna käsi käib?" küsis proua von Poeningen. „On ta kosunud? Eila õhtune kahwatu

nägu andis mõista, et ta terwis just mitte kodu ei olnud."

Oberstleitnant oli tusane-tõsine. Proua von Poeningen pani seda tähele, waatas ta silma ja ütles:

„Armas krahw, lubage oma sõbrannal otsekohene olla. Teie ei ole mitte õnnelik, — aga kõik teie oma süü, et teie seda mitte ei ole. Igaüks, kes teie armast prouat näinud, kiidab teid õnnelikuks, et teie ingli saatel oma eluteed käia wõite. Teie aga peate oma õnne nii wäikseks, nagu rahutu laps, kes kalli pärli ära wiskab, et sellel brillianti hiilgus puudub!"

„Teie teete minule ülekohut, armuline proua," rääkis oberstleitnant wastu. „Muidugi, mina armastan oma Klaarat üle kõige, kuid seltskonna rõõmud ja inimeste otsused ei ole minule mitte ükskõik. Kui mina oma naise tõttu pilkemärgilauaks saaksin, siis pole ime, kui minu semisi tundmusi otse mu näolt lugeda wõib."

„Pilkemärgilauaks", sõnas proua von Poeningen etteheitwalt, „wõite ehk wast mõne naiserahwa silmis saada, kes teie südant wõita pole suutnud ning kättemaksmise tujus teie prouat üksluiseks sõimab. — Oi!" rääkis ta südamlikult edasi, „kui teil julgust oleks, maha raputada kommete ahelaid, neist harjunud walerõõmudest ennast lahti lüüa ja „inimeste" otsusi wälja naerda, kus looduse tõde teid õnnelikuks kiidab, poleks õnnelikumat meest enam ialgi leida! — Õnnetu kukkumine hobuse seljast, mis teie terwist wapustanud, wõiks teile heaks põhjuseks olla ennast teenistusest lahti paluda ja oma mõisa elama asuda. Seal näeksite teie oma abikaasat oma laste emana parajal paigal. Seal, eemal kõigest maailma kärast, oleks teil tõsine Eeden, ning teie mõtleksite häbiga selle näite-osa peale tagasi, mida teie eila õhtul mängisite."

„Näite-osa?" kordas oberstleitnant wenitades.

„Jah, krahw, näite-osa!" ütles proua von Poeningen rõhutades. „Mina ei wõta oma sõnu mitte tagasi ja ei taha oma sõpruse juures teie wastu mitte uskuda, et see teie tõsine loomus on, mida teie eila õhtul üles näitasite. Teie ei teinud oma waese abikaasa piinlikust seisukorrast wäljaaitamiseks mitte midagi, waid et koguni seda weel suurendada, hakkasite teie daamide ümber lipitsema. Sellega andsite omawahelisest seisukorrast kõigile selge pildi. Wahesein, mis teie meeli lahutab, kaswas sel õhtul nii kõrgeks, et seda ainult kõikewõitew armastus weel maha tõugata wõib."

Proua von Poeningen waatas ning waatas üksisilmi krahwi peale, kes aga oma silmi ei julgenud üles tõsta.

„Teie tõsine sõprus ja elaw osawõtmine minu elust," hakkas oberstleitnant, tagasi tõrjudes wiha, rääkima, „on minule tuntud ja paistab praegugi selle pihti-kõnest selgesti wälja. Tänan teid. Teie arwate, et minu Klaara üksipäinis kannatab — ja minu süü läbi. Aga kuulake enne ka mind, ja siis tehke otsus. Tõsi, naise iludus ja karskus waldawad meest. Kui naine oma iludust tunneb ja sellest oskab lugu pidada, siis peawad ka teised temast lugu, mis mehele kõige suuremaks auks on. Siis paistab wiimasele tema kõigist imekspandud abikaasa nägu iga seltskondliku pidu järele ikka uus ja ilus, nagu pruudi nägu; et siis mees jälle omalt poolt ka wanul päiwilgi nooreks muutub, on arusaadaw. Aga — oh heldeke! — kui mees iga pidu wastu wärinaga walmistab, et teda seal ehk häbi ootab, kui abikaasa mitte ei oska hiilgada, iseennast warjutab ja elatanud naisterahwaste wahele poeb, kuna noorusel ja iludusel igal pool esimeses paigas õigus on, siis, kes tohib imeks panna, kui mehe

kulm kortsu tõmbab? — Kui ta koju tuleb ja rõõmsa jutuajamise asemel pisaraid näeb, ainult ohkamist kuuleb, siis peab ta küll awalikult oma nõrkust ära wanduma, mis teda ennemalt oma abikaasa wähest wiluwust ehk, olgu, isemeelsust ei lasknud tähele panna, — ja ainult surm toob rahuldust."

Proua von Poeningen kohkus.

„Oh! ärge seda ütelge, krahw!" ütles ta. „Teie abikaasa wõib ju ennemalt teie kõrwalt ära koristatud saada."

„Oh ei!" wastas oberstleitnant. „Mind õnnetut wõtku surm, sest eila õhtul nägin ma oma tulewikupeeglit. Kõik on mu silmade ees selge."

Proua von Poeningen andis temale liigutatult käe; tal oli oma sõbra pärast kahju, kes, halbist uhkusest pimestatud, omale õnnetust kaela wedas.

„Aga, armas oberstleitnant," ütles ta natukese aja pärast. „Kostuse ühe küsimuse peale jäite teie mulle siiski wõlgu ja ma pean seda kordama: kas teie mitte ei taha oma mõisa elama minna?"

„Armuline proua," wastas krahw tusaselt. „Mina ei armasta igawat maa elu, ega ole ialgi armastanud. Ainult isa soowi järele pean ma seda mõisat, kus muudega läbikäimist ei ole, kui kohalise kirikuõpetajaga."

Proua von Poeningen oli wait ja ohkas. Ta lootis oma kõnega õnnetute abielu õnneks enam mõjuda. Ta wõttis nõuks selle üle ka Klaaraga rääkida ja palus oberstleitnanti oma homset tulekut abikaasale teatada.

Kui proua von Poeningen teisel hommikul Klaara tuppa astus, oli seal keegi mustas riides mees, keda krahwinna talle kui õpetajat Kallastet Tammistelt, N. N. Mihelkonnast, ette seadis.

Klaara oli erutatud, tema paled punetasid, tema silmad hiilgasid, kogu tema olek oli iseäralik.

Proua von Poeningen oli kahewahel, ta leidis Klaara teisiti, kui ta lootnud. Kirikuõpetaja lahkus warsti peale proua von Poeningeni sisseastumist toast ja wiimane katsus nüüd krahwinna saladusesse awada teed kiidukõnega noore õpetaja kohta. Klaara tõendas ja jutustas nüüd, et Kallaste oma endist õpilast, rikka pealinna kaupmehe K. tütart, armastanud ja wastuarmastust leidnud, see aga oma wanemate sunnil ühele wanale, rikkale, ihnuskaelale pidanud mehele minema; kuidas wiimane pankrotti jäänud, selle üle wihastanud, haigeks jäänud ja surnud, ning kannataja Helene nõnda peasenud; kuidas Kallaste wiimasel ajal N. N. kihelkonda õpetajaks saanud, ja et tema nüüd, endist armastust mitte kaotades, Helene õnnelikuks pruudiks teinud ja selle kolmeaastase poja omaks wõtnud.

Proua von Poeningen oli Klaaru juttu osawõtlikult pealt kuulanud ja soowis sõprusele, ilma milleta kõige ilusamgi maaelu wõida magedaks muutuda head edu.

Klaara ohkas.

„Minu mehe kohta,“ wastas ta, „ei ole maaelul mingisugust mõju, sest tema armastab ainult linna elu.“

„Siis peaks ju oberstleitnant,“ jatkas proua von Poeningen, „oma abikaasat wähem armastama, kui ta minule eila tõendanud. „Armas krahwinna,“ rääkis proua von Poeningen, Klaarale ligemale nihkudes ning wiimase käsa kõwaste pigistades, edasi. „Teie õnn on minule kallis, ma tunnen ennast teist kaasa kistud olewat ja rõõmustaksin wäga, kui ma seda ilusat suukest sagedamini naerma näeksin, kui ohkama kuuleksin. Selleks kulub aga üsna wähe!“

„Wähe?“ küsis Klaara walusa häälega ja sügaw ohkamine tõusis ta rinnust.

„Jah, wähe," wastas proua von Poeningen kindlal häälel. „Teie poolt, armas sõbranna," rääkis ta edasi, „wähe enam tutwust „ilmaga" ja meeste loomuga, wähe enam tahtmist ennast uue seisukorra kohasemalt hoida, wähe enam julgust; teie mehe poolt wähe enam üksildust, waikset perekonna elust lugupidamist, natuke wähem lugupidamist kõigest sellest, mis silmas hiilgab, ja wähe enam otsekohest meelt teie wastu — see on teie abieluõnne rohusedel!"

Klaara sinistes silmades hiilgasid pisarad.

Proua von Poeningen pigistas tema käsa ja rääkis edasi;

„Kui kerge oleks teil õnnelik olla ja õnnelikuks teha meest! Teie elate talwel linnas oma mehe tahtmise järele, suweks tuleb ta selle eest jälle, teie tahtmise järele maale."

Klaara jäi mõttesse. Proua von Poeningen arwas asja korras olewat ja lahkus.

Klaara oli sarnase lahkuse ja kaastundmuse üle liigutatud ja noore õpetaja jutt ennemalt oli ka oma jagu wilja kannud. Kallaste, kelles krahwinna haiglane olek imestust äratas, rääkis elawalt oma armastusest ja kujutas waimustatult heledates wärwides ette oma tulewikku, milles Klaara wäristusega oma nooruse unenägude purustatud paradiisi nägi. Waimustatud kõneleja ei aimanudki, kuidas iga tema sõna Klaara haiget südant haawas.

Klaara mõtles nüüd sagedasti oma tädi wiimaseid sõnu ja naeratades waatles ta oma lootuste waremeid. Ta muutis enese hoopis teiseks. Wastupanemata käis ta oma mehega igas seltskonnas. Ta ehtis ennast, iga päew raskemaks minewa haiguse peale waatamata wäga toredasti, ja oberstleitnanti rõõmustas see wäga.

See ei pannud oma abikaasa riiete ilu juures sugugi tähele, tema kahwatanud palgeid ja *kalliskiwide* säras, ei näinud ta kuidas ikka enam ja enam kustus — — nende kandja *silmasära*.

Oberstleitnanti sündimisepäewa pühitseti pidulikult, kus krahwinna kärme, noore perenaesena kõikide rahulolemiseks korraldas ja toimetas.

Kui piduperemees peale keskööd Klaaraga üksi jäi, wajutas ta tema armujoowastuses wastu oma tänulikku rinda. Tema õrnus oli nii loomulik, tema tänuawaldus nii liigutaw ja südamlik, et Klaara tunde wapustusest minestatult tema käte wahele langes.

Kui ta meelemärkusele ärkas, rahustas ta ehmatanud meest tõendusega, et see ainult suurest erutusest tulnud.

Järgmisel päewal tuli arst. See raputas kümme korda pead ja katsus mitmel korral hoolega haige tuiksoont.

Oberstleitnandil hakkas sarnase tummnäitluse juures hoopis hirm; ta palus arstilt seletust.

„See ei ole enam igapäine haigus," rääkis wana hall mehike, „waid tähendab üleüldist elujõunõrkust. Rahu, waikust, kestwat rahu, ja wärsket, puhast õhku tarwitab haige, et raskele tunnile wastu panna, mis teid ühe perekonna liikme wõrra rikkamaks teeb."

Oberstleitnandil käis rõõmu-wärin üle keha.

„Kuidas?" küsis ta järsku, „Kas tohin ma loota?"

Ka Klaara silmad waatasid, magusate sõnade kordamist paludes, wanamehe naeratawa näo peale. Wiimane kordas oma sõnu ja, kui abielupaar üheteise kaenla langes, puges ta tasakesti toast wälja.

Küünlakuu wiimaste päewade sees pakkis Roosa rõõmsa meelega asju kokku. Reisiti Tammistele.

Oberstleitnant oli oma luba selleks seda lahkemalt annud, et ta nii kui nii oma abikaasast mõneks päewaks pidi lahkuma, sest et teda sõjaministeriumi poolt tähtsa asja ajamiseks teadmata aja pääle R. linna komandeeriti.

Klaara wõeti Tammistel suure rõõmuga wastu. Weel samal päewal tuli kirikuõpetaja temale oma noort prouat ette seadma, kellega krahwinna tuttawaks saada oli soowinud. Noor kirikuõpetaja abikaasa oli muidu ilus, kuid ärawõidetud mured ja walud olid sügawad jäljed tema noore näo peale jätnud, mis aga wiimase sellegipärast külgetõmbawaks tegid. Tema hääl oli kõlaw. Suured mustad silmad awaldasid õnne, heldust ja lahkust. Klaara oli täiesti rõõmus. Ta tõmbas Helene wastu oma rinda ja palus teda oma sõbrannaks jääda.

Kallaste oma abikaasaga olid nüüd Tammistel igapäewased wõõrad; sagedasti käis krahwinna ka õpetajal wõõrsiks ja nii saiwad puhtad südamed ikka tugewamini ja tugewamini sõpruse sidemetega köidetud.

Klaara oli nüüd sarnase armastuse tunnistaja, nagu ta omale nii tuhat korda unistuses soowinud, mis aga ometi paljaks unenäoks jäänud. Ta nägi ilma kadedust tundmata, aga kurwa südamega, missugune tõsine abielu olema peab. Kaks mõtet ja üks meel, kaks südant ja üks löök. Üks lootus, rahustaw lootus jäi weel — ema lootus! Suure igatsusega ootas ta seda tundi, millal ta kallist armupanti oma süles kiigutab.

Ruttu lendasid päewad ja nädalad. Klaara maitses jälle rahu, mis kord warem tema elu nii õnnestanud.

Oberstleitnant kirjutas oma abikaasale alatihti, kiites oma käekäiku.

Nüüd kirjutas ta jälle ja kirjas seisis, et ta oma kojutulekust weel midagi ei tea. Mõni meelitaw sõna

ja palwe, et Klaara enese, kui see ehk weel sündinud pole, parun Hochmuthi perekonnaga Wõsikul tutwaks teeks, sest et seda nabrilise wahekorra pärast hädasti tarwis olla. Wiimaks ka terwisid õpetaja herrale ja tema prouale ja kohe selle peale käsk walitsejale.

Klaara hoidis kirja kaua, kaua oma käes, luges seda mitmel korral, aga paremat ta sealt midagi ei leidnud.

„See oli siis nüüd rõõm," kurtis Klaara endamisi, „mida ma ootasin! Kas ma sind sellepärast," rääkis ta kirja peale waadates edasi, „wastu oma pekswat südant wajutasin, et sa mind parun Hochmuthiga tutwust otsima sunnid?! Kallimatele sõpradele, auwäärt Kallastele, minu Helenele, kes oma õnneelu kümme kord ühe minu rõõmutunni eest annaks — midagi, muud midagi, kui sõna „terwiseid," mis seeläbi, et sellele kohe walitseja käsk järgneb, minule wististi nende alamat seisust peab meelde tuletama."

Pahameele pisarad jooksid tal mööda palgeid alla. Tal tuli korraga mõte, et mees teda pilkab.

Ta kohkus selle mõtte juures, aga teist lahkemat mõtet selle asemele ei tulnud.

Teisel päewal sõitis Klaara täies ehtes ettekirjutatud tutwustamisele Wõsiku.

Wõsiku mõisa perekond, kes sel korral, kui krahw Lieven oma noore proua Tammistele tõi, kodus ei olnud, wõttis uue naabriproua küll wiisakalt, aga wähe wingus ninadega wastu, et nüüd wast alles esimest korda wõõrusele tullakse. Wana parun naeratas pilkawalt, tema proua õõrus nina ja tütred ajasid trotsitult mokad torusse. Paruni õde ütles aga:

„Noh, on ka aega saadud meid waatama tulla. Wist on õpetajaherra oma prouaga kuhugile reisu peale

käinud. Muidugi — kui wähegi wõimalik, käiakse ikka armsamini oma sarnastega ümber".

Klaara oli sarnaste „torkamiste" wastu külm. Pärast tuima ükskõikset jutuajamist jättis ta Hochmuthi perekonnaga jumalaga, kes teda nüüd taga selja narriks ja halbiks hirwitas, tähendades, et ta pidada kirikuõpetajaga „plaani", milleks selle oma proua, kui tarwis, teise silma kinni pigistada, ja muud selle sarnast, mis „sülg suhu lükkas".

Õhtul oli krahwinna jälle oma sõpradega mõisa rohuaias lehtede wilus. Klaara mängis kannelt ja tusane meel kadus ilusasse kokkukõlasse. Kallaste laulis Bethoweni: „Waikene öö, oh kalla sa!" Sõnade juures: „Tasast, armast kandlihäält taewa paradisist sealt, puhub waikne tuuleõhk, otsa lõpeb minu ohk!" — sulas krahwinna sees süda ja pisarad jooksid tal silmist.

Kewade oli möödas, pääsukesed söötsid oma poegi, wiljapea walmines, — ja krahwinna tõi õnnekult (ehk küll raskelt) tütre ilmale.

Helene wõttis krahwinna „kanapojukese" rõõmupisaratega wastu.

Niipea kui Klaara jäksas, küsis ta oma last näha.

„Tütar!" ütles krahwinna ohates. „Minu mees ootas wististe poega."

Ämmaemand trööstis, et warapärija tulla edaspidi.

Wiimaste teadete järele oli oberstleitnanti iga päew oodata. Ta oli oma abikaasat kirjateel palunud, et kui mahasaamine tema tulekust ette jõuda, siis teadust selle üle proua von Poeningile antaks. Klaara palus õpetajat nimetud daamile rõõmusõnumit kuulutada. Kallaste tegi seda ajawiitmata ning kirjutas ka oberstleitnandile. Ta kujutas krahwinna igatsust, oma meest näha saada. Truus sõpruses Klaara kohta tegi ta seda

sellel otstarbel, et krahw oma kojutulekuga püüaks kiirustada.

Mõne päewa pärast tuli proua von Poeningen ise Tammistele. Ta teatas, et oberstleitnant weel mitte ei olla pealinna jõudnud, aga et teda iga tund wõida oodata.

Lapse rahutu olek sundis Klaarat ristimisega kiirustama ehk ta seda küll mehe tagasitulekuni edasi oleks lükanud. Proua von Poeningen ja õpetaja ning tema proua olid waderiks. Tütre nimeks pandi Rosalie.

Waewalt oli püha toimetus mööda, kui üks tõld trepi ette sõitis.

„Krahw tuli!" hüüti mitmest suust.

Rõõmu pärast wärisedes, laps käte peal, ootas Klaara oma meest.

Rõõmujoowastusest keeletuna kaisutas krahw last wastu oma rinda ja suudles palawal tänul oma abikaasa käsa ja huuli. Liigutatud awaldas ta Klaarale oma „isarõõmu" ja krahwinna lootis, et wäikene Rosalie temale mehe tagasi kinkinud.

Warsti peale oberstleitnandi kojujõudmist sõitis proua von Poeningen ära ja krahwlik abielupaar jäi üksi.

Klaara süda läks aga jälle rahutuks, kui tale näitas, et tema mehega waimline muudatus sündinud. Õrn, lahke tema wastu, sõbralik kirikuõpetaja ja Helene wastu, helde ja armuline rahwa wastu — oli ta siiski hoopis teisem, kui ennemalt. Teda oleks wõinud pidada haigeks, poleks mitte punetanud tema paled ja selgesti säranud silmad.

Krahwinna tundis sarnasest muudatusest hirmu. Ta tahtis wõõrast waimu, kes teda arusaamata hirmutas, tundma õppida ja püüdis oma abikaasa sala-

busesse tundiga. Ta pidi temale jutustama oma reisust, inimestest keda ta tundma õppinud, lõbudest, mida ta maitsenud wõõras kohas, — aga jutt tikkus katkenema. Klaara waatas salajasest umbusust teritatud silmadega uuriwalt tema otsa ja pani tähele, et nagu pilkaw naeratus krahwi suu ümber lehwis, walus, kibe naeratus, missugust Klaara weel mitte näinud. Klaara wärises aimduse ees, et see head ei tähenda ja oli oma mehe wastu wiimase wõimaluseni hea. Kuid see headus mõjus wastupidiselt. Krahw päästis enese Klaara käte wahelt lahti ja ratsutas, pool ripakile hobuse seljas, sihita metsas ringi.

„Jah“, ohkas Klaara pisarsilmil, „Ma pean sind ometi wastu wõtma, sinule ometi eneses ruumi andma, sa uus-mõte, mida ma seni alati põlgtusega eemale peletanud: et meie südamete wahel ialgi enam ühendust ei ole. „Ka sina“, hüüdis ta wajutades wastu rinda oma last, kes, alla weerewate pisarate läbi üles äratatud, oma sinised silmad lahti tegi ja kohtlaselt oma ema otsa waatas, „ka sina ei jõua seda pahawaimu ära peletada, kes sinu wanematelt armutaewa röövib!“

Krahwinna langes sügawasse mõttesse.

Seal tuli kirikuõpetaja ja tahtis krahwiga rääkida. Klaara ütles tale, et mees üksipäinis juba üsna wara jahi peale läinud ja, wististe, wast alles õhtuks koju tuleb.

„Üksi?“ küsis Kallaste imestades murelikul häälel.

„Jah, üksi,“ wastas Klaara sügawasti ohates. „Ma ei näeks seda ka mitte heameelega, aga minu mees tahab kord nõnda. Ülepea“, rääkis ta kahtlasel häälel edasi, „kas teie ei märka ka, et krahw hoopis muutunud on? Nii hea, nii helde pole ta kunagi warem olnud — just kui oleks kare ja külm põhjatuul pehmeks

õnnatuuleks loodud, aga sellegipärast ei wõi ma mitte selle üle rõõmustada."

Kirikuõpetaja waatas kaastundliku pilguga krahwinna otsa.

„Jah", wastas ta. „Minule näitab nõndasamuti, nagu oleks krahwiga midagi iseäralikku juhtunud. Kui krahwiherra igatepidi mitte õnnelik ei oleks, siis peaksin uskuma, et mõni „kardetaw" saladus tema südant närib . . ."

Klaara ei lasknud teda enam edasi rääkida.

„Oh, Jumal, teil on õigus!" hüüdis ta suurel erutusel. „Teie sõnad tõendawad minu kartust. Aga mis wõin ma teha?"

„Wäga palju, aulik krahwinna!" wastas kirikuõpetaja. „Kõige pealt tungida terawa armastuse pilguga mehe salajasse südamesse, ja uurida selle usuga, et waenlane, kelle loomust ja tugewust tuntakse, ongi juba pool wõidetud, sest et siis teatakse sündsaid wastuabinõusi tarwitada. Sala waenlane on kõige kardetawam."

Kallaste lahkus ja krahwinna wõttis kindla nõu tema õpetuse järele teha.

Widewiku ajal ootas ta meest koju. Ta silmad waatasid wälja pimedusesse, ta kõrw kuulatas wähemat kui krõbinat, tema ärritatud ergud maalisid kohutawaid pilta.

Järsku ta tõmbas kella. Tüdruk astus ehmatanult sisse.

„Jüri peab kohe minu mehe järele sõitma ja enesele Priidiku ning weel paar teist meest kaasa wõtma: krahw on üksi, ma kardan, et temaga on õnnetus juhtunud."

Krahwinna andis seda käsku hädalise häälega, wärisedes oma musti mõttekujutusi awaldades.

Krahwiherra, tõendas Roosa, olla praegu koju tulnud. Ratsahobune, tuline Atalante, olla jala nikastanud ja herra pidanud selle tõttu tuulewesti juures seljast maha hüppama, kust ta rohuaiast läbi otsekohe mõisa tulnud. Hobuse tuua Jüri weski juurest ära.

Rõõmsalt ruttas Klaara oma mehe tuppa; palawalt wajutas ta teda wastu oma kergitatud rinda!

„Ma ootasin sind suure igatsusega, minu kallis!" ütles ta. „Sa olid kaua ära ja, et sa üksi olid, kartsin ma wäga."

„Olen ma üksi," wastas krahw kahtlaselt, „siis wõin ma ennast kõige parimini leida."

„Tule parem minu tuppa", palus Klaara lühikese wahe järele. „Niiske õhk on sind hoopis kangeks teinud. Ma lasen punshi walmistada ja seal jutustad sa mulle päewasest juhtumisest."

„Lase olla, kallike," wastas krahw leige, rutulise suuandmise järele oma abikaasale. „Ma olen liiga wäsinud ja lähen kohe magama."

Waesel Klaaral käis külmawärin üle keha, nagu surmast puudutatud, astus ta tagasi. Ta tundis enese sellest lahutatud olewat, keda tema hing armastas ehk see küll elawalt ta ees seisis.

Kui oberstleitnant järgmisel hommikul pruukostile ilmus, tuli tema abikaasa tale lahkena, aga wäge kahwatuna wastu.

„Mis sul wiga on?" küsis krahw pahaselt.

„Ma magasin wähe", wastas Klaara. „Ma olin wähe rahutu. Eila tulid sulle kaks kirja, mida ma hirmuerutuses sinu pärast sulle kätte anda unustasin. Kui need wast wäga tarwilikud . . ."

„Hea küll!“ katkestas krahw, wõttis wastu kirjad ja istus sohwale lugema.

Klaara istus tema kõrwale.

Krahw wõttis lahti esimese kirja ja pani selle peagi hooletult kõrwale.

„See ei olnud seda wääct, minu Klaara,“ ütles ta naeratades, „et sinu uni sellepärast rikutud sai; see oli üks hobusekauba kiri.“

Krahw awas teise kirja. Klaara waatas üksisilmi, ta ei teadnud isegi mispärast, oma mehe otsa, kelle näol aga midagi iseäralikku märgata polnud. Kirja esimene külg oli läbi loetud, krahw pööras lehe ja — weri walgus tale näkku, paled lõkendasid punaga, hiilgasid silmad, wärisesid käed. Klaara ei julgenud midagi küsida, hirm sulgus tema suu ja, enne kui ta toibus, oli krahw kadunud.

Mõne tunni järele tuli krahw tuppa, ütles Klaarale, et kiri, mis teda ehmatanud, major Drenselwenseli käest olla, kes temale kindrali haigusest teatanud. Ta olla sellepärast kohustatud homme hommiku wara pealinna sõitma.

Krahwinna ohkas.

„Mis puutub sinusse, armas Klaara“, rääkis ta edasi, „on sinu oma otsustada, kas sa mulle warsti järele tuled wõi kauemaks maale jääd; ma ei taha sulle midagi ette kirjutada.“

Klaaral oli wõimata kohe ära reisida ja ta otsustas mõne aja pärast mehele järele minna.

Krahw oli waewalt kolm kuud oma mõisas olnud, ja kui Klaara tõlda ära weerema kuulis, mis tema mehe ära pealinna wiis, näitas temale, nagu oleks see kõik unenägu. Ta ruttas aknalt, kust ta tõllale järele waatanud, aeda, et ennast rahus wälja nutta. Asjata

palus ta omale trööstiwat lootust ja walust waewatuna pööras ta oma ilusad silmad taewa poole.

„See on siis nüüd õnn," sosistas ta iseendamisi, „mida minule tõotanud armuaimaw tunne! . . . Aasta eest paistis mu tulewik mulle weel selgel kulmul ja umbusk ega kartus ei wallanud minu hinge. Haud näitas minule kui kauge õnnelise elu lõpupunkt, kus ma, elurõõmudest wäsinud, waikselt puhata wõiksin, et uuesti weel õndsamale elule ärgata. Nüüd on see minule kui ainuke pääsesadam kardetawa õnnetuse tormi eest, mis mind musta pilwena ähwardab . . . Oh, oleks ma seal! . . . Aga minu wäike Rosalie! . . . Jumal pani ta minu külmadesse ema kätesse, murtud südame juurde! . . ."

Ta pani ahastades kokku käed, ta silm waatas kaugele, kui otsiks midagi. Seal nägigi ta midagi eemal pingi juures walendawat, ta läks, ja — oh taewas! — seal lamas maas eilane saladusrikas kiri.

Klaara hoidis kirja wärisewa käte wahel ja wiiwitas katte äratõmbamisega, mis tähtsa mõistatuse seletust warjas.

Krahwinna awas kirja ja leidis et mees tõtt rääkinud: kirjas oli tõeste teatus kindrali raskenenud haiguse üle. Siis uuemad teated wäeteenistusest ja wiimaks mõned uudised, nagu: et major Tschertow ennast lahutada lasta, et ülemhoowimeistrinna õde, keegi krahwinna Siever, oma imeilusa tütrega pealinna tulnud ja, et auwäärt ehitusmeistril Baumil hiljuti see õnnetus juhtunud, et ta ilus Emilie lustisõidul laenetesse langenud ja sinna jäänud, ehk küll päästa püütud.

Uued mõistatused! Missuguse sõnumi üle küll krahw kohkus? . . . Major Tschertowi abikaasast ei

pidanud ta wähematki lugu, nimetatud krahwinna oli wõõras ja ehitusmeistri tütar oli olnud pruut.

Krahwinna mõtles ja mõtles — asjata, seletust ta ei leidnud.

Esimene kiri, mida krahwinna oma mehe käest sai ja milles ta temale oma õnnelikku pealinna jõudmist teatas, awaldas küll mõne ilusa ja meelitawa sõna, aga mitte soowi, näha oma abikaasat pea enese juures.

Loodus walmistas ennast talweunele . . . Klaara oli südamest kurb, ka ihu poolt haiglane; ta käis harwa toast wäljas ja siiski mitte kaugemal, kui rohuaias jalutamas. Seal, kui ta jalg kahisedes kergel sammul üle mahalangenud puulehtede astus, tuli temal ette, nagu käiks ta oma närtsinud õnne- ja rõõmupärga mööda.

Uus emalik loodus pani tema peale iseäralisi kohuseid ja mitte ilma mureta ei mõtelnud Klaara liginewa pealinna reisu peale, sest elu linnas tõotas nõuda temalt nii suurt enesesalgamist, mida ta nüüd oma kohta ülejõuliseks pidas.

Meie hea krahwinna mõtles ja muretses aga ilmaaegu, sest tulid teine ja kolmas kiri, kuid ühegi sees ei olnud sõnagi igatsust naise ja lapse järele.

Nüüd ärkas Klaaras naiselik uhkus. Ta kirjutas oma mehele oma praeguse seisukorra üle ja palus luba talweks Tammistele jääda, sest et linna õhk terwisele paha olla.

Suure põnewusega ootas Klaara oma mehe wastust. Kiri tuli ja krahwinna suureks imestuseks oli palwet wäga heameelega kuuldud.

Nüüd oli siis kindel, mis ta juba ammugi aimas ja kartis: et tema mehe süda temale kadunud; ainult seda ei teadnud ta weel, kelle poole pöördud.

Liginesid jõulud — aeg, mis igas inimeses lapsi ja perekonda meelde tuletab, olgu nad nii lahus kui tahes, ja neid wastastikuse ühendustundega kindlamini seob. Krahw Lieven näis aga unustanud olewat, et tal ka abikaasa ja laps.

Klaara waatas sagedasti mõttes läbi akna wälja maha langewa lume peale.

„Külla'p minugi süda selle külma walge waiba all rahu leiab!" kurtis ta endamisi.

Ühel päewal sai ta kirja, wõõra käega kirjutatud, ja selle sisu ei ehmatanud teda mitte wähe; kiri käis nõnda:

> „Krahwinna!
>
> Teie olete eemal oma mehest ajal, kus temale kaitsewaimu kõige enam waja! Rutake tema juurde ja hoidke, et teie abieluõnne kõikuw hoone mitte täiesti kokku ei lange."

Krahwinna laskis kohe õpetaja Kallaste oma juurde paluda.

See tuli ja ehmatas, nähes krahwinna surnukahwatut nägu.

Klaara awaldas Kallastele kõik oma lühikese armastuse- ja abieluloo. Näitas ta ka temale saadud kirja ja palus nõu.

Kallaste, kes ka juba warem oli asja tähele pannud, tõsines.

„Ja, jah," ütles ta, „need on need nõndanimetatud wale-abielud, kus waim, süda ja haridus mitte ühesarnased pole. Nii wähe, kui wagur tuike uhkele kotkale seltsiliseks kõlbab, kes teda mitte armastada, waid ainult hukka saata wõib, niisama wähe kõlbab tütarlaps, kes õrnas armastuses ja kõrges aates enam taewa kui maailma jaoks kaswatatud, meest kaua õnnes-

tama, kes sõna tõsises mõttes selleilma õpilane olnud. Ta ei wõi loomulikult teisiti, kui peab õrna südame lõhki wajutama. Teie olete, kallis krahwinna, minu käest sõbralikku nõu küsinud ja mina austan teid rohkem, kui et ma teie eest peaksin salgama tõtt. See kiri ja minu oma aimamine lähewad ühte. Ma kardan, krahw on wast abielu põlwes sarnast tutwust teinud, mis eemal olewale abikaasale wäga kergesti kardetawaks wõib saada!"

Krahwinna kuulas hoolega ja waatas mõttes oma ette maha.

„Kui teie, herra Kallaste", rääkis ta, pigistades õpetaja kätt, „minust niipalju lugu peate, et minu tähtsat palwet kuulete, siis teete teie palju minu rahu heaks."

Õpetaja tõotas teha, mis wõimalik.

„Siis reisige pealinna," ütles krahwinna, „ja kuulake õieti hästi minu mehe elu üle järele. Tagasi tulles teatate siis mulle, kui palju sellest salakirjast uskuma peab. Ainult teie sõna usun ma."

Kallaste naeratas kohtlaselt.

„Salakuulaja?" wastas ta küsiwalt imestusega. Krahwinna aga käis nii kangesti peale, et ta wastu seista ei suutnud.

Waene Klaara ei kõndinud waheajal mitte roosside peal.

Kui tõld tagasitulewa õpetajaga mõisa õue sisse sõitis, läks krahwinna kahwatu nägu weel kahwatumaks ja, kui õpetaja tuppa astus, siis nägi ta tema kaastundlikuist silmist, kuulis tema pehmest häälest, et tal temale midagi head kuulutada pole. Klaara naeratas sunnitult ja palus õpetajat mitte midagi salata.

Kallaste teatas, et krahw terwe ning priske olla, et ta aga, nagu kuulda, ühte noort krahwinnat Sievert wäga austada.

„Mina ise,“ rääkis õpetaja edasi, „nägin oberst-leitnanti teatris ja wõin kinnitada kuulujuttu. Noor krahwinna Siever on wäga ilus. Tema mustad silmad läigiwad, kui lõuna päike; tema keha . . .“

„Siever!“ hüüdis Klaara, katkestades õpetaja juttu, ärkades nagu uimastusest. „Oh! nüüd on kõik, kõik selge! See nimi oligi siis, mis teda nii ruttu oma esimese lapse kätki juurest minema kihutas!“

Ta mõtles pisut järele ja tuli sellele otsusele, et mees ilusat krahwinnat reisu peal tundma õppinud. Ka pidas ta wiimase pealinna ilmumist endise tutwuse järelduseks, koguni räägitud plaani täitmiseks.

Klaara tahtis esimeses tuhinas krahwile kirjutada ja temale täit wabadust anda, kuid Kallaste keelas seda. Sest ei olla hea, rääkis ta, teha ärritatud olekus otsust. Siis wast, kui näha, et paremini enam ei wõi, wõida katkestada sidet, mis ühe lapse läbi ja lootusega teise peale juba liiga kindlasti kokku sõlmitud. Ta toetas oma ütelusi pühakirja põhjale ja sai, kui ta krahwinna naiselikku erutust weidi waigistanud, trööstijaks.

Ta seletas, et minna waja kannatust; wõida ju wäga wõimalik olla, et mees oma eksitust tunneb ja kahetsedes abikaasa käte wahele tagasi tuleb.

Krahwinna waatas taewa poole; magus aimamine täitis kewade õhuna tema rinda, kallis taewa rahu täitis tema südant.

Talw läks mööda, ilma et Klaaral midagi iseäralikku oleks ette tulnud. Krahw, kes nüüd nime poolest tõusnud ja oberstiks ülendatud, kirjutas harwa, tema kirjad olid lühikesed ja segased.

Ühel päewal tuli Helene oma sõbrannale jälle wõõrsiks ja leidis selle sügawas mõttes eest. Kui ta natuke aega Klaarat waadelnud ning wiimane teda weel mitte tähele pannud, julges ta küsida, mis üle austatud proua nii sügawasti järele mõtleb.

Krahwinna wiiwitas weidi ja ütles siis:

„Täna hommikul lugesin ajalehest, et kaheksa päewa pärast kindral T. juures tema 50 aastase teenistuse juubeliks awalik näokatte pidu on, ja ma tahan sinna minna, et oma meest salaja walwata.“

Helene kohkus. Ta katsus krahwinnat sellest ettewõttest tagasi hoida, temale kaude reisu ohtusid ja külma, niisket ilma, krahwinna praegust seisukorda ja liigjulget tegu meelde tuletades.

Klaara naeratas kurwalt, oma ettewõttele kindlaks jäädes.

„Ärge keelake mind mitte, minu armas sõbranna,“ ütles ta. „Mina reisin tõesti. Ma pean minema. Keegi nagu sunniks mind. Siis, kui mu oma silm näinud, kõrw kuulnud — tahan ma uskuda, et ma oma mehe olen kaotanud, et minu lapsed on w a e s e d l a p s e d.“

Kui Helene nägi, et kõik keelamine ja wastuseismine asjata, tegi ta seda wiimast, mis tema wõimuses seisis, et selle ettewõtte õnnetutele järeldustele wastu panna — ta pakkus ennast krahwinnale seltsiliseks. Klaara wõttis selle pakkumise rõõmu ja tänuga wastu.

„Ka näokatte olen ma juba wälja walinud,“ ütles Klaara Herkulesse teelahkme pildi peale näidates.

„Kui see ehk wahest liiga edew on,“ rääkis krahwinna edasi, näidates „Wooruse“ peale, kes udu sarnastes riietes, walge wannik peas, „Kiimaluse“ wastu seisis. „Kõigekõrgemaks“ elu sees ennast kujutada — seks olgu

minu praegune seisukord mulle wabanduseks. Kas minu mees weel kahtleb, oh Jumal, püha kohuste ja patu meelituste wahel, seda saab näha; weel korra tahan ma tema ette astuda, enne kui meie teed igaweseks lahkuwad."

Karreisupäew jõudis kätte. Mõlemad naisterahwad sõitsid pealinna. Helene mõtles kõige tee selle peale, kuidas krahwinnad näokattepidust eemale hoida, aga asjata! — ta ei leidnud ühtegi abinõu.

Peterburi jõudes wõtsid nad „Hotel de Europa's" korteri. Helene ehtis sõbranna pidule, kuhu see wärisedes läks.

Helene wõttis woorimehe ja nad sõitsid.

Kui Klaara pidusaali astus, ei saanud ta esiti aru, kus ta oli. Piduliste kirjud riided, müraw muusik uimastasid tema meeli nii, et ta kaua aega oma mõtteid pidi koguma, enne kui aru sai, mis otstarbeks ta tulnud.

Krahwinna hakkas hoolega waatama. Aga, oh häda! — siin oli näokattelisi palju, kuidas pidi ta oma wihatut wastalist, kuidas oma meest üles leidma? Juba kahjatses ta, et Helene nõu järele ei teinud, kui ta korraga oma ligidal kuulis:

„Oh! waadake ometi, kui halwasti noor krahwinna Siver ennast katta wõib! Iludus on ikka tema äraandja."

„Kus"? küsis teine.

„Seal, see punase näokattega naisterahwas!" oli wastus sõrmenäite saatel. „Keha ja juukste kaudu wõib teda tuhande hulgast kergesti üles leida."

Klaara waatas suure põnewusega näidatawa poole. Noor krahwinna oli saleda kehaga ja tume pruuni juukstega, mis pihta mööda lahtiselt puusadeni alla ulatasid. Kehakatteks oli tal: weripunane sammetist ilma warrukateta pihik kuld nööpidega ja roo sa lühike siidi undruk, kuld paelaga all. Käewarred ja kael olid

kattera. Jalas olid walged siidisukad ja punased sahwrantingad. Nimetamata ei wõi jääda ka punane roosipärg peas. „Kiimaluse“ maalimiseks ei oleks keegi kusagilt mujalt loomulikumat mudelit saanud kui see. Ta toodi lipitsejatest, kes kui parmud tema ümber kihasid, Klaara lähedale. Wiimane kuulis ka tema pehmet wile häält ja ladusat kõnet. Ta näis omale rahulisemat paika otsiwat. Temale ligines „Herkules“ — õnnetu Klaara tundis selles oma mehe.

Imelikult olid nende mõtted ühte läinud, sest ka krahwi näokate oli nimetatud pildi järele wõetud.

Klaara waatas waluga, kui ligidas sõpruses tema mees juba selle naisterahwaga seisis. Krahw tõmbas wiimase wäikese käekese oma kaenlasse ja nii läksid nad kahekesi kõrwalisesse tuppa. Werisüdamel jälgis neid Klaara. Niipalju kui pool pimedas näha wõis, seisis ühe laua peal klaas punase punshiga.

Tumedalt ja armsalt kostis muusik; rahurikkuwat käratsemist polnud kuulda.

Krahwinna langes laisalt sohwale ja krahw „Herkules“ wõttis tema kõrwal aset.

Klaara ei olnud mitte kaugel, kuid ometi nii, et istujad kumbki teda ei näinud.

„Oh, mispärast,“ rääkis krahw kaebawal häälel, kuna ta oma daame pehmet käewart musudega kattis. „Mikspärast täna nii külm? Mikspärast põlgab mind minu jumalik Leonore nii nähtawalt ja rikub seeläbi minu tänast õhtut?“

„Jah, mikspärast,“ wastas Leonore osatades, „Mikspärast täna ja ikka nii soe? Mikspärast otsib krahw Lieven mind alati taga ja rikub seeläbi wahest minu terwe eluõnne?“

„Oh Jumal! Leonore!" ütles krahw kohkunult, „Pilkamine palawa armastuse wastu! Olen ma seda ära teeninud?"

„Jah, krahw," wastas „eksitajanna" naeratades. „Kes kuude kaupa palawast armastusest räägib, ilma et seda muuga, kui ainult tühjade u s u t a m i s t e g a kinnitada, on küll seda ära teeninud, et tema sõnu wälja naerdaks."

„Teie piinate mind krahwinna! Mis pean ma tegema?" hüüdis oberst kurwal häälel.

„Wangi küsimine," kostis Leonore naerdes, „kes kartuse pärast, et ehk wahest haiget saab, rusuwaid ahelaid ei julge murda, ja ometi kadedusega pealt waatab, kuidas wabad inimesed endid rõõmsa meelega reisule walmistawad. Aga — mis ma räägin? — rusuwaid ahelaid, see wõib ju ka kerge kuldkee olla."

„Ei, ei!" hüüdis krahw järsku. „Need ahelad on wäga rasked ning rusuwad surmawalt mu südame peal. Kui teie minu lugu teaksite, krahwinna, kui teie teaksite, kuidas üksildus, nõrkus, iseäraline seisukord mind uskuma panid, et ma armastan, ja mis ma sestajast saadik kannatanud, kui sellest — paraku wäga hilja — aru sain. Teie oleks kaastundlik õnnetu wastu, kelle palawam soow on, teile pea oma kätt, südant, elu ja kõik, mis tal on, pakkuda."

Krahw tõusis püsti, Leonore niisamuti. Klaara tuikus tasa ligemale.

„Kui minu abikaasa ise minu ettewõtet takistaks!" rääkis ta rahutult.

Nüüd astus nende ette Klaara (nüüd oli ka pilt „Herkules teelahkmel" täielik, sest kõik kolm: Herkules, Kiimalus ja Woorus olid koos) ja õrna loori silmade eest kõrwale lükates ja waadates walge, kui gipsi kuju mõlematele otsa, hüüdis ta südant lõhestawa häälega:

„Herkules! Mina jätan su maha!“

Krahw, ehmatas, taganes wastu lauda, ajades selle ümber. Leonore kiljatas. Inimesed tormasid juurde. Krahwinna puges juurdetungijate wahelt läbi saali.

Helene polnud kogu see aeg Klaarat silmist lasknud ja nüüd, kus krahwinna poolhingetult kõrwalisest toast saali tuikus, ruttas ta tema juurde ja wiis ta wälja tõlda, mis neid trepi ees ootas.

Kui nad oma korterisse jõudsid, langes Klaara jõuetult sohwale. Helene ehmatas wäga, nähes oma sõbranna näol surnukahwatust.

„Oh, kallis krahwinna!“ hüüdis ta paluwa häälega. „Jumala eest, wõtke kokku kõik oma jõud. Mis peaks ma, waene, speale hakkama, kui niisugune kole erutus teid enneaegu maha saadaks! Oh, Jumal, hoia see õnnetus ära!“

Krahwinua katsus üles tõusta.

„Olge mureta,“ ütles ta kindlamalt. „Mul ei olegi midagi wiga. Hoolitsege ainult, et meie siit minema saame, siin on kole olla.“

Helene seisis kohesele ärasõidule wastu ja palus krahwinnat ennast enne wälja puhata. Lubas ise woodi juures walwata ja hommikuks hobused walmis lasta panna.

Klaara tegi Helene soowi järele ja hoidis silmad kinni, et hirmunud sõbranna teda magama arwates rahuneks. Wiimaks aga uinus ta tõelikult.

Ka Helene jäi toolil walwates tukkuma ja uinus. Ragin wastu akent äratas ta unest. Helene kohkus. Ilm oli üle öö hoopis muutunud. Torm hulus, rahe ja wihmasegu ragises aknal.

Uued raskused.

Nii wäga kui ka ise Helene koju ei igatsenud, julges ta siiski krahwinnale, kes enese ärasõiduks juba riidesse pannud, paha ilma takistusena meelde tuletada.

Klaara naeratas mõrudalt.

„Teil, proua Kallaste, pole midagi karta. Teie olete terwe, teid ootab kodus armastus ja oma mehe kaisus ja lapse kallistusel unustate teie kõik reisuraskused. Mina aga, oh! . . Ainult rahulikule inimesele on kohutaw looduse mäss; kes aga oma sisemises wõitluses, kellel enesel torm sees möllab, see ei pane looduse hirmutawusi tähelegi, see on ka koleduste wastu ükskõikne."

Järgmisel päewal jõuti Tammistele. Klaara kaisutas terwituseks oma last ja heitis siis ise haigena woodisse.

Kui ta järgmisel hommikul kaunis kosunenuna üles ärkas, kuulis ta õues hobusekabja plaginat.

Ukse wahelt waatas sisse Roosa, et näha, kas krahwinna juba ärkwel. Ta tuli sisse ja andis kirja.

„Jüri on siin, armuline proua," ütles kammerneitsi rõõmuga. „Ta näib hirmsasti kihutanud olewat, sest hobune on nagu pestud."

Krahwinna ehmatas selle teatuse üle. Kaua kaalus ta kirja oma wärisewate käte wahel. Seal astus magadistuppa Helene, kes krahwinna terwise järele kuulama tulnud.

Krahwinna näitas Helenele kirja.

„Miks teie seda lahti ei tee?" küsis see. „See wõib ju rahutooja tuike õlipuu lehega olla."

„Olge nii hea ja tehke teie lahti," sõnas Klaara. „Mina seda ei wõi."

Helene luges. Ta silmad läksid sealjuures lahkemaks, nendesse paisusid pisarad. Kiri oli täielik peegel-

dus rahulikust südametunnistusest: tungiwalt paluti teadust krahwinna terwise järele, andeks paludes wabandati kauast waikimist, muretseti abikaasa läheneva mahasaamise üle, igatseti lapse järele ja awaldati arglikku südamlikku soowi wihastatud wäikese Rosalie ema pea jälle rahulikuna Tammistel näha.

Ka krahwinna silmad olid niisked.

„Jumal tänatud!“ hüüdis ta südamehaleduses. „Ta ei ole mitte häbemata kurjategija. Ta on ainult nõrk tundmuste ori ja tarwitab oma toeks tugewamat kätt, kui minu oma.“

Helene ei mõistnud neid sõnu. Ta pani käed kokku ja sosistas:

„Ja anna andeks meile meie wõlad, kui meie andeks anname oma wõlglastele.“

Kui Helene lahkus, kirjutas Klaara mehele lühikese ja tõsise wastuse.

Sest ajast saadik oli krahwinna waikne. Päewad läbi toimetas ja talitas ta lapse ümber. Harwa ülewaatas ta majapidamist, seda niisugustesse roobastesse juhtides, et mõni aeg mureta olla wõis.

Läksid päewad, kadusid nädalad. Ligines tund, kus Klaara uut inimest wastu wõtma pidi.

* * *

Selgel kuuwalgel ööl aelas krahw Lieven rahutult oma asemel, asjata püüdes magama jääda, — uni ei tulnud. Pea kaks kuud olid sest ajast mööda, kui ta wiimase kahetsemise ja patustpöörmise kirja oma abikaasale saatnud. Peale seda olid waikinud temas paremad tundmused ning asjata wõitluse läbi eba-armastuse wastu hoopis magama jäänud. Koju reisimise tund lükati ühest päewast teisse edasi ja ta leidis põhjusid weel kauemaks wiibimiseks ja wiiwitamiseks.

Täna oli tema meel hoopis tusane, ei olnud temal seltskonnas ega üksipäinis rahu.

Ta kargas üles woodist ja astus akna olla. Jahe õhk käis wastu palawat nägu, täiskuu paistis täies hiilguses sinitaewas. Igal pool waikne rahu. Kaua seisis ta mõttes ja südames tõusis arusaamata kange igatsus samasuguse rahu järele.

„Homme sõidan ma Tammistele,“ otsustas ta.

Mõteldes seda, heitis krahw woodisse ja mässis enese siidteki sisse.

Ta uinus ja uni ketras edasi unistuse lõnga. Tal näitas unes, nagu lahkuks ta kellegist ja see lahkumise walu täitis ta hinge.

„Jumalaga! Jumalaga!“ sosistasid tema huuled kellegile. „Jumalaga! Jumalaga!“ hüüdis ta waljem.

Ja ärkas oma hüüde peale üles.

Uuesti wajusid kinni ta silmad. Seal kuulis ta, nagu oleks tasa laiali tõmmatud woodi eesriideid ja tundis, nagu oleks puudutatud tema huuli jääkülmalt, nagu oleks teda suudelnud surm.

Krahw kargas üles.

„On see unes wõi ilmsi?!“

Wastust ei olnud.

Waikselt hiilgas täiskuu taewas.

Külm higi imbus haawliteradena otsa ette ja kogu keha wapustas wärin; hirmuga ootas krahw hommikut.

Kui walgeks läks, helistas ta teenri. Jüri astus sisse, kuid kohkus kohe paar sammu tagasi, kui oma herra lubiwalget, kahwatut nägu nägi.

„Teie teate wist juba, oberstiherra?“ küsis kurb teener.

„Mida?“ kärgatas järsku krahw.

„Et krahwi proua wäga . . . et käskjalg . . ." kogeles ehmunud teener.

„Tahad sa mind hulluks teha?" kiunus krahw wärisewail huulil. „Mis lugu on prouaga?! Räägi!!"

„Siis teie ei teagi weel?" küsis uuesti Jüri. „Ma nägin teid nii kahwatuna, mõtlesin. . ."

Tuliwihane krahwi waade ja hüüe: „Kui elu armas, siis lühemalt!" sundisid teenrit ääri-weeri rääkimist jätma. Ta puhkes nutma, nagu laps.

„Weerand tunni eest tuli kiirkäskjalg teatega, et proua eila teise tütre ilmale toonud, ise aga lapsewoodis suremas haige on, nii et armuline herra ruttama pidada, kui ta . . ."

„Kohe hobused!" karjus krahw ja Jüri jooksis, nagu rabatud, käsku täitma.

Ruttu luges krahw käskjalast toodud õpetaja kirja läbi, mis sisaldas, et krahwinna eila tütart ilmale tuues minestusesse langenud. Kui ta ärkanud, awaldanud ta soowi oma mehega rääkida. Juurdekutsutud arst anda wähe lootust. Krahw pidada ruttama j.n.e.

Ja krahw ruttas. Kuni lähema jaamani tahtis ta oma hobustega, sealt aga edasi posthobustega kihutada. Suures tuhinas tuli Jürile weel meelde, et krahw oma ärasõitu kindralile teatama peab. See sündis. Ja mürinal sõideti läbi hommiku-tühjade uulitsate linnast wälja.

Ehk küll linnu tiiwul edasi tõtati, siiski oli ometi, kui päike juba looja läinud, weel tükk maad sõita.

Selges taewas särasid tähed, kuu walas oma hõbewalgust üle maa, öötuul puhus wingemalt. Werstapost teise järele jäi selja taha, aga ikkagi ei tahtnud lõppeda tee.

Sõideti läbi külast. Jõuti künkale ja eel paistis Tammiste mõis. Esimest korda, mitme aasta takka, palus meie reisija:

„Issand Jumal, taewane Isa! Hoia minu waese Klaara elu!“

Krahw keelas postipoisil puhumast pasunat.

Liginedes nägi ta suures saalis tuld; pahaaimdus käis läbi tema pea.

Tõld peatas ja krahw ruttas läbi esise rohuaia majasse.

Uksed olid lahti, aga mitte ainust inimest kusagil. Eeskojas põles tuhm lamp.

Kusagilt kostis nutt.

Ta awas toa ukse ja nägi lamawat sohwal pooliti riides naisterahwast. Krahw wõttis lambi ja waatas.

See oli Roosa.

Tema riided olid korratuses, nägu punane nutust ja paistetanud. Ta ei kuulnudki, kui krahw sisse astus.

Krahw astus saali. Ukse kõrwal istus kirikuõpetaja abikaasa käsipõsikil laua taga, näost tundmatuseni kurb. Krahwi sisse astumisel kargas ta karjatades üles.

„Kus on Klaara?“ küsis krahw wabisedes kõigest kehast.

Helene toetas jõuetuses seina najale ja näitas näpuga nurka.

Krahw ruttas sinna.

Ja seal lamas surnuna tema Klaara.

„Jumal! Jumal!“ karjus krahw ja langes meelemärkuseta põrandale.

---

Krahw ärkas pikast raskest uimastusest. Mõttete sassiläinud kera hakkas pikkamisi harunema.

„Wast on see kõik unes?“ püüdis ta ennast trööst.

Ta tundis näol sooja hingeõhku. Ta tõstis üles pea ja nägi oma üle kumardama Helenet, kes küsis, kas krahw ärkwel.

„Jah," wastas krahw. „Aga ma nägin nii kohutawat und! Ütelge, on minu naine tõeste surnud?"

„Teie proua maeti kaheksa päewa eest maha," wastas Helene waluga. „Kuid teie, krahwiherra, süda ei tunnud seda walu ja kurwastust mis pures meie südameid—teie lamasite kümme päewa kõige raskemas palawikus. Kuidas tunnete nüüd endal olema?"

„Ma olen wäga nõrk," wastas krahw.

Tulid Kallaste ja arst. Wiimane katsus haige tuiksoont ja tähendas, et hädaoht möödas.

Krahwi terwis paranes iga päewaga.

Kuigi haigus ja nõrkus olid tuimestanud kurwastust ja mure ning raske kaotus enam nii raskena ei tundunud, jooksis haaw südametunnistuses oma soodu werd. Armastuse tuhin oli halwatud. Karistusesambana muljus hinge haud, kuhu ta oma truu abikaasa oma hoolimatusega tõuganud.

Kui krahw terweks sai, palus ta ennast sõjawäeteenistusest lahti. Palwe leidis täitmist ühes krahwi kindrali ausse ülendamisega.

Ja aega mööda silus aeg saadud haawad.

Krahw tundis sellest suurt lahutust, kui ta kõigega, mis Klaara päralt olnud ehk tema tarwituses seisnud, tegemist tegi. Ta elas tema toas, magas tema woodis.

Ühel päewal awas ta Klaara kirjutuslaua laeka. Täpipealsed rehnungid, päewaraamat. . .

Juba tahtis krahw muude paberite läbiwaatamist teiseks korraks jätta, kui korraga tale silma puutus kiri musta pitsariga:

„Minu mehele pärast minu surma."

Erutuses awas krahw kirja. Selles seisis:

„Minu igawesti armastatud mees!

Need on wiimased read, mida minu surelik käsi sulle kirjutab. Ma aiman ja tunnen oma südames, et ma warsti rahusadama jõuan, kus mind enam ükski torm ei ähwarda. Sina aga jääd weel maa peale maha, sellepärast olgu see kiri sulle minu poolt wiimseks jumalagajätmiseks, kui meie mitte enne surma enam kokku ei saa. — Meie mõtted ei olnud elus kokkukõlas, mis tuli sellest, et meil mitte ühesugused tunded ei olnud. Mina olin kaswatatud wiluwarjus ega wõinud sellepärast kannatada päikese palawust. Ja et ma seda ei wõinud, hakkasid sina armastama minu kõrwal weel teist. Mina kuulsin ja nägin kõik näokatte pidul kindral T. juures, sest mina olin see, kes sind, salaja waritses ja ehmatas. Ma palun sind, ära pea seda mitte paljaks armukadeduseks minu poolt. Sinu tõsise õnne pärast soowin mina, et sa ennast sellele „iludusele" mitte enne omaks ei annaks, kui sa teda täiesti proowinud. — Nüüd palun ma sind weel wiimselt ja ma loodan kindlasti, et sa oma surija Klaara palwet täidad. Mina soowin, et mu laps *) kirikuõpetaja ja tema abikaasa poolt lihtsalt ja jumalakartlikult saaks üleskaswatatud ja et neil täieline sõnaõigus tema üle oleks. Selle minu wiimane tähtsa soowi täitmine, kergitab minu suremist-

*) Klaara rääkis ainult ühest lapsest, nähtawasti uskus ta, et teine temaga kaasa sureb.

Ja Jumala rahu, mis ülem on kui kõik mõistus, see olgu ja jäägu sinuga nüüd ja igawesti.

Jumalaga! Jumalaga!!

Sinu igawesti truu

Klaara."

Pisarad jooksid ojana lugija silmist kirja peale.

„Oh sa armas, minust nii wäga kurwastatud hing!" nuuksus krahw ja wajutas kirja wastu oma kuumawaid huuli. Pakitsew tunne, täis kahetsust, häbi ja kahju kallist kaotusest, kõrwetas nagu tuluke südame haawa peal.

Seal tuli tale meelde, et ta oma kallima wiimast soowi täitma peab. Et saawutada trööstu tõttas ta selle täitmisega kohe.

Aga kumbat last? Wõi mõlemaid? Krahw ei leidnud nõu ja laskis paluda Kallasted. Ta tutwustas neid lahkunu wiimse soowiga ja küsis, kuidas seda lapse asjas mõista tulla — kumba lapse kohta käib soow.

Helene ruttas, kuuldes seda, teisse tuppa ja tuli kohe, wäike Marie kätel, tagasi.

„Minule määratud on Marie," ütles ta, „Ja nüüd mõistan ma, mis õnnis krahwinna mulle sellega ütelda tahtis, kui ta surres wäetikest mind wastu surus."

Ja kallistades, kaisutades last, tõotas Helene:

„Kuule sa, õnnis hing, minu wannet! Ma tahan sinu lapsele olla truu emana! Nii kaua, kui mina elan, ei ole sinu tütar mitte waenelaps!"

Krahw ja Kallaste panid liigutatult oma käed wäikese magaja otsaesisele, ja weel selsamal päewal läks amme lapsega kirikumõisa.

Kõik katsed trööstida krahwi, teda murelikust peanorutamisest wabastada, jäid asjataks.

Ühel päewal, kui krahw ja Kallaste pärast rasket müristamist ja suurt sadu aias wärske ja puhastatud õhu käes istusid, juhtis Kallaste krahwi tähelepanemist noorendatud looduse peale. Krahw wastas wähe; ta waatas kurwalt oma ette maha.

Kallaste wõttis krahwi käe, surudes seda sõbralikult.

„Nõndawiisi," rääkis ta, „paistab pärast elutormi päikene selgelt. Nii rõõmsalt, nagu praegu meie rind seda kosutawat õhku sisse hingab, wõtab ka kurb meel wastu rõõmutundeid. Waimujõud ärkab üles tugewalt, nagu need lilled, mis ennast kõwerdanud tormi ja wihma alla ja, nagu nende magus lõhn neid karastab, nii saab ka õnnetu õnnistatud Jumalast."

Siin waikis Kallaste; ta nägi et krahw tema juttu osawõtlikult kuulanud.

„Teil wõib õigus olla, armas sõber!" ütles see wiimaks. „Kuid teie mõistukõne käib ainult õiglaste kohta. Keda aga südametunnistus hukka mõistab..."

„Seda," rääkis kirikuõpetaja wahele, „tõstab tõsine kahetsus ja kindel usk, et igawene Halastaja nuhtlust ja walu ainult suures armastuses peale pannud, üles. Ja nüüd, herra krahw, pean ma weel juurde lisama, et ausatel hingedel on sagedasti omaduseks oma süüd suurendada ja endid enam nuhtlusewäärilisemaks pidada, kui nad tõepoolest. On ehk ka teie juures wast lugu nõnda?"

„Seda wõite ise otsustada," wastas krahw. „Kuulake minu pihtikõnet ja mõistke Jumala nimel erapooletut kohut, olgu see siis nii wali wõi pehme kui tahes. Kuidas mina oma Klaara leidsin, niisamuti ka meie abielu algu, teate teie juba minu abikaasa jutustamise järele. Kuidas ma aga noore krahwinna Leonore Sieveriga tuttawaks sain, sellest räägin teile kohe."

Ja krahw jutustas:

„Kui ma ametiasjus R. linna sõitsin, palus mind ülemhoowimeistrinna ühte kirja oma õe, krahwinna Sieveri kätte wiia, kes ka sealsamas R. linnas elas. Mina lubasin täita soowi ja mind tänati juba ette. Ma reisisin ja olin rõõmus, kui pealinn seljataha jäi.

Mul oli nüüd mõni kuu aega ja ma mõtlesin seda täies wabaduses mööda saata.

Kui ma reisuwäsimusest wälja puhkanud ja hädalisemad asjad ära õiendanud, tuli mul meelde, et mul weel ülemhoowimeistrinna kiri kätte andmata ja tõttasin krahwinna Sieveri üles otsima.

Mind juhatati wäga ilusa maja juurde. Teener teatas, et krahwiproua wälja läinud, noor preili aga rohuaias lusthoones olla, kus ta nii sagedasti wiibida ja ka wõõraid wastu wõtta.

Ma astusin aiawärawast sisse.

Aias walitses waikus ja mõned üksikud töötegijad seal ei pannud minu tulekut tähelegi.

Lusthoone uks oli lahti. Ma astusin läwele ja sain esimesest silmapilgust wallatud.

Punasel sohwal, mille ümber põõsastena pottides mirdid, lamas imeilus neiu, käsipõsikil, silmad kinni. Käekesed nagu lumest ja koidupunast. . .“

Krahw pööras oma silmad taewa poole ja palus:

„Anna andeks, mu äraräägimata kallis Klaarake, et ma oma sõbrale otsekohesett oma tundmusi awaldan!“

Ja siis rääkis ta edasi:

„Klaara oli küll ilus, aga kui ma seda neidu nägin, tundus, nagu näeks ma esimest korda elus naisterahwast. Mu soontest käis läbi nagu tuli ja waatusest joowastatud seisin ma kaua liikumatalt oma kohal ja hoidsin kätega kinni pekswat südant, mis lõhkeda ähwardas. Ta naeratas

unes, nagu wäike lapsuke ema süles. Ma tahtsin tagasi pöörata, seal ärkas ta üles. Nähes mind läwel ehmatas ta, kuid minu kohmetus andis tale julgust.

Kogeledes esitasin ennast tema tädi saadikuna.

Warsti jõudis ka krahwinna ise koju. Mind wõeti kõige soojema lahkusega wastu ja paluti sagedaseks külaliseks olla. Muidugi mõista, et mulle see soow meeldis.

Ma õppisin Leonoret lähemalt tundma. Alati meeldis ta mulle. Wahel paistis küll, nagu edwistaks ta, aga kohe leidsin ma wabandusi.

Ei krahwinna, ega tema tütar, ei teadnud, et ma naisemees, teati ainult, et ma rikas.

Abielu truuduseau sunnil püüdsin siiski Leonorest loobuda, tegin enese haigeks ja ei läinud mitmel päewal toast wälja.

Ma kirjutasin Klaarale ja püüdsin waimus ettekujutada tema pilti. Tema kõrwale kerkis aga ikka Leonore, warjates ja warjates Klaarat, kuni see nagu paksu udusse kadus.

Kui ma jälle seltskonda läksin, Leonore etteheitwalt mind noomis, miks ma ennast nii mitmel päewal ei näitanud, kui ma nägin, kuidas kõik ahnelt tema naeratuse järele janunesid, tundsin ma enese õnnetuna, et ma tema peale loota ei wõinud. Ma kahjatsesin oma kukkumist hobuse seljast, mis mind proua von Barrowi majasse saatis.

Minu asjaajamine N. linnas lõppes. Ma ei wõinud enam kauemaks jääda ja seadsin asjad ärareisuks joonde.

Kurwa meelega läksin ma krahwinna Sieveri poole, et kõige ilusama inimesega, keda elus tunnud, wõib olla, igaweseks jumalaga jätta.

Ma leidsin krahwinna wäga tõsisena, kuid siiski lahkena eest. Leonore silmis aga hiilgasid pisarad, mida ta suure waewaga tagasi hoida püüdis.

Seda nähes tungis minule weri pähe. Ma, meeletu, ei soowinud nüüd muud, kui olla Leonorega üksi, tunnistada temale kõik üles ja paluda kõik andeks, et lahkuda tema kaastundmuse troostiga.

Minu soow läks täide. Krahwinna lahkus, lubades tagasi tulla tunni aja pärast ja awaldas lootust, et ma seniks weel ei lahku.

Terwe tund Leonorega üksi! Ma ei saanud esiti rõõmu pärast sõna suust.

Leonore ligines ja küsis wabisewal häälel:

„Teie tahate meid maha jätta, krahw?"

Ma waatasin tema otsa ja nägin ta silmis pisaraid.

Meeleäraheitlikul julgusel langesin ma ta ette põlwili ja . . . tunnistasin kõik üles, awades tema ees oma saatuse — põlaku ta mind, ma armastan teda ikka.

Kui suur oli aga minu imestus, kui ma ehmatuse asemel teda naeratama nägin.

Ta palus mind tõusta, pigistades seal juures mu kätt.

„Siis teie, krahw, olete laulatatud?" sõnas ta, waadates oma elawail silmil minu südame põhja.

Ma wastasin jaatawa ohkamisega.

„Muidugi mõista," rääkis ta edasi, „polnud see teist ilus — mind nii petta, aga jäägu see arutamata, kas teie peale wihastada wõi mitte."

Arusaamatusega waatasin ma Leonore otsa. Ma ei mõistnud tema sõnu.

Ta kordas teisendis.

„Teie usutate mind oma armastuses minu wastu — ma usun ainult tõendusi."

Ma ei mõistnud, ega mõlstnud. Weri kippus kinni jääma rinnus. Ma wabandasin, et nina werd jookseb, ja lahkusin Leonore juurest.

Teel koju püüdsin ma Leonore sõnade mõttesse tungida. Need näisid mulle nagu mingisuguse kohustuse peale panewat.

Pealinna jõudes sain teate Rosalie sündimisest. Ma läksin proua von Poeningeni poole, kuid see oli ärasõitnud Tammistele. Ma palusin määramata aja peale puhkust ja sain.

Ma sõitsin Tammistele.

Rõõmuga surusin ma Klaarat ja oma last wastu oma tormiliselt lainetawat rinda ja minu naise waikne olek, ülendatud ematundest, peletas mõneks ajaks Leonore peast.

Nii läks kaunis hulk aega. Pühamad abielutunded tumenesid ja mind hakkas waewama salaigatsus Leonore järele. Ma olin Leonore, nagu mõne näki wõimuses ja igatsus tema järele waldas mind. Ma otsisin üksildust, kujutelles teda ja teda.

Minu abikaasa pani tähele minu waimumuutust. Ta ei püüdnud aga sugugi minu saladusesse tungida ega olnud minu peale pahane, waid koguni oli kaastundlik minu wastu.

Wististe oleks tema ingliheadus ka minu ausamad tunded wiimaks pika raske wõitluse peale wõidule aidanud, aga seal sain ma pealinnast kirja, milles seisis uudis, et keegi krahwinna Siever, kellel nõiduslik ilus tütar, pealinna sõitnud.

Nüüd oli minu laul lauldud. Kui pikselöök rabas mind see teade ja surmas ühel hoobil minus kõik ausad tunded. Ma pidin, kas mis tahes, Leonore juurde ja, olles tema ori, tema walitsejaks saama.

Klaara laskis mind minna, ilma minu äkilise ära-reisu üle kurwastamata. Kui suuremeelne ta oli! Tema salajased palwed ja pisarad olid ilmaaegsed — meie lahkusime jäädawalt.

Kuidas oli aga Leonore muutunud! Kõike unustades ruttasin tema juurde, tema oli aga minu wastu hoolimata ja külm. Mitte jälgegi endisest lahkusest ja õrnusest!

Ma taganesin, nagu eemaletõugatuna, temast ega liginenud temale terwel õhtul. Ta oleks pruukinud ainult mõni päew minu wastu niisugusena olla ja minu Klaara oleks weel praegugi elus, aga juba järgmisel päewal, teatris, sulas ta. Ta sosistas seal nii magusaid sõnu ja wõitis mind endale.

Ma ei taha teile ette kanda kõiki oma üksikuid rumalaid tempa, armas Kallaste, teie mõistate mind muidugi. Ma jäin iga päewaga tuimemaks oma abielu wastu ja andusin seda suurema kuumusega oma eba-armastusesse, näidates seda seltskonna ees täies hiilguses.

Leonore nõudis, et ma oma armastust tema wastu oma Klaarast lahutamisega tunnistaksin. See oleks olnud raske, ülejõuline samm.

Teie kuulsite sündmuse üle näokattepidul oma abikaasalt, aga teie ei aima, missugune sisemine wapustus mind sel korral päästa tahtis! . .

Nuu olen ma teile kõik juba ära rääkinud ja nüüd — mõistke kohut!"

Kallaste kuulas krahwi jutustust osawõtlikult. Kui see lõpetas, algas ta:

„Kohtumõistmine, herra krahw, jääb selle hooleks, kes katsub läbi südamed, kes saadab meid kiusatusesse, et meid katsuda, kes igat asja, mis wähendab meie süüdi, igawese õiguse waekausile paneb. Tema näeb teie kahetsust ja ta wõtab teie oma abikaasa mälestuseks

annud tõotust, mitte noort krahwinnat Sieveri kosida, kuulda."

Krahw ohkas.

„Otsekoheselt üteldud," rääkis ta, „pean ma teile tunnistama, et nii tõesti, kui ma ka oma eksitust tunnen, ma ometi ei tea, kui hõlpsasti see meelitaw hädaoht ärawõidetaw on."

„Mis on woorus ilma wõitluseta?" wastas õpetaja. „Igawene tarkus seadis kehalikude kui ka waimlikude õnnistuste kõrwale ka hädaohud ja andis inimesele mõistuse neid tunda, põlata ja ärawõita. Lubage mind, armas krahw, mõistu rääkida. Kes elumerele ainult nõrgal sõiduriistal, mida auks nimetatakse, minna usaldab ja ennast awalikul arwamisel tüürida laseb, see tõesti tormile wastu panna ei suuda. Kes aga oma lootuse ankru usu põhja heidab, see ei lähe mitte hukka. Teie, armas krahw, olete merehädas olnud, teie olete kaotanud oma rahu ja rõõmu ühes abikaasaga, aga teile on järele jäänud lapsed. Need õrnad taimed wõiwad teile õnnistuseks kaswada. Korjake kokku oma jõud ja pühendage ennast isakohusele ja kurwastusetunnid uhub ära õnne ja rõõmu allikas."

Krahw pigistas liigutatult kirikuõpetaja kätt ja nad lahkusid.

Sarnased sagedased trööstikõned rõõmustasid küll silmapilguks krahwi, ergutasid ta kurwastatud waimu, ei jõudnud aga mitte kinnitada teda täielikul lootusel.

Üksik elu, mida krahw nüüd elas, tööta olek ja wiimaks, kindel arwamine, et tema Klaara surmaja, närisid tema terwise kallal, nii et see päew päewalt ikka waesemaks ja wiletsamaks läks. Kurwastuse leinakujud asusid tema waimu. Ta muutus nii kärsituks, et kärbse piringi teda pahandas. Ta ei leidnud enam mingit

lõbu, tema püssid roostetasid, tema ratsahobused hirnusid ja tammusid rahutult tallis ja Irmi ja Armi, krahwi kaks ilusat jahikoera, lamasid haigutades tuimalt.

Murega waatles Kallaste oma sõpra. Ta soowitas tale lahutust, aga krahw ei pannud seda tähele. Pika peale sai aga Kallaste krahwile selgeks teha, et ta ennast juba oma laste pärast hoidma peab ja andis tungiwalt nõu wäljamaale sõita terwist parandama.

Krahw jäi nõusse.

Teisel hommikul tuli teda waatama proua von Poeningen ja, krahwi eelolewast reisust kuulda saades, ütles ta:

„Kas lubate weel enne, kui teie mägedele ja orgudele sõidate, üht minu palwet kuulda? Kas annate oma wäikese Rosalie minu kaswatuse alla? Minu palawam soow, tütart saada, pole mitte täide läinud ja kuna mu poeg Hugo nüüd M. linna kooli peab minema, tunnen ma omal igawa, nagu lasteta olewat. Ja siis on ju isad pahad tütarde kaswatajad. Sarnased õrnad taimed kaswawad ainult hästi ema käe ja silma all ja mina tahaksin teie tütrele teiseks emaks olla."

Krahw oli liigutuse jahmatusest silmapilgu wait. Siis hüüdis ta hiilgawail silmil:

„Kuldawäärt sõbranna! Kuna teie oma südame soowi järele ennast tegema arwate, näitab mulle, et teie siin Kõigekõrgema soowi täidate. Minu Rosaliel ei oleks paremat hoolekandjat, kui teie."

Proua von Poeningen andis krahwile käe.

„Teie ei kahetse seda mitte," ütles ta. „Ma teen kõik, mis wõimalik, hoian teda, kui oma last."

---

Krahw oli ära. Mõis oli tühi. Ilus rohuaed haljendas ja õitses — iseendale. Kurwa minewiku wai-

mis lehwisid suure waikse maja ümber ja sahisewates puude lehtis kuuldusid nagu Klaara ohkamised.

Pärnapuudest piiratud kirikuõpetaja maja tundus selle eest aga päris õnnetemplina. Kallaste oma abikaasaga olid rõõmsad wäikese kasutütre üle, kes täies terwises kaswas.

Kirikuõpetaja audus juba plaani, mille järele laps kaswatatud ja koolitatud pidi saama. Tema abikaasa naeratas sealjuures:

„Teie mehed tahate kõik ettemõeldud plaani järele teha. Iga laps nõuab aga oma loomu järele isesugust kaswatust ja kui ema süda puhas ja isa pea selge, siis polegi tarwis mingisugust plaani, et last wooruses õnnele juhtida. Meie suurem mure olgu see, et meie oma lapse head ja wead selgesti tundma õpime ja alatasa silmas peame. Nii mõnigi umbrohu seeme ajab süguwaid juuri, sest et teda, tühiseks peetud ja omal ajal wälja ei katkutud. Parandamine on kerge, kui wiga tuntakse. Praegu ei tea meie aga wäikesest Mariest weel muud, kui et ta häälitseda ja naeratada oskab."

---

Woldemar Tammeleht, Helene poeg esimesest abielust, kaswas ka suuremaks. Ta oli juba loomu poolest wäga tõemeelne.

Oma mehega Woldemari üle rääkides, awaldas Helene nii tihti muret, et Woldemari elutee raskeks minna wõib, sest et temal puududa rõõmulik meel, mis kergemini üle ohakate ja kibuwitsade aidata. Kurwameelne, nagu ta olla, wõida ta wast wahel oma teekonda raskeks panna ja ainult haawu tunda.

---

Aasta aasta järele jooksis ajamerde. Pääsukesed pesitasid Tammiste mõisa akendel, ämblikud kudusid wõrku ukste ja akende ette ja aeg kudus loori, millega ta elu kurbi jälgi kinni katab.

Esimesel aastal oli krahw Lieven oma reisul sagedasti Kallastele kirjutanud. Iga kiri oli täis waigistamist tema terwise pärast. Kui wäga krahwi sõbrad ka ootsid, et ta kord täies terwises tagasi tuleb, siis mõjus jahmatawalt teade, et krahw ennast ühe mõisniku lesega Liiwimaalt laulatada lasknud.

See kiri oli kirjutatud Neapolis ja andis selgesti mõista, et krahw nii pea oma kojutuleku peale ei mõtlegi.

Et külarahwas kaua aega oma sakju ei näinud, siis unustati ära, et kirikumõisa wäike Marie on krahwinna. See oli nii wäga oma ema nägu, et näis, nagu oleks temas tagasi ilma tulnud Klaara.

Kallaste perekond elas waikset elu. Ainult õpetaja õde, kes ühel metsaherral mehel oli, tõi wahete wahel oma külaskäikudega teist tuult ja tooni.

Proua Teder (nii oli õpetaja õe nimi) oli laialise waatega naisterahwas. Ise lasteta, pidas ta Woldemari ja Mariet ka nagu oma lasteks.

Ta manitses Helenet, et see mitte wäikese krahwinna seisust ei peaks unustama.

„Mõtle, armas Helene," ütles ta. „Meie tütreke on ainult laenatud warandus, kes kord äkitselt — kes wõib teada — wõib tagasi nõutud saada. Kui teda sihikindlalt waikusele kaswatada, siis wõiks niisugusel lool tema ema kurbloolus korduda."

See pani Helene mõtlema, ja hoolega andusid nüüd Kallasted mõttesse, kuidas Mariet tema hiilgawama

tulewiku wastu ettewalmistada, ilma tema puhta südamele kahju tegemata.

Woldemar ja Marie olid, kui wend ja õde, jagades oma wäikseid rõõmusid ja kurbtusi. Sagedaste, kui Helene oma kallimaid waatles, tõusiwad tema südames salajased soowid, mida ometi jälle tema selge mõistus maha surus. Kallaste rääkis sagedasti suurest kohusest, mis neil peal olla, et Maried kord ilma kõigi köidikuteta seisusewääriliselt oma isale tagasi anda.

Kui Woldemar wiieteistkümne aastaseks sai, nõudis Kallaste temalt otsust, mis ametimeheks ta saada tahab ja andis poisile selleks ühe kuu mõtlemise aega.

Poja walitud elukutse oli — arst.

Helenele tuli see soow wastumeelt, sest ta tahtis, et tema pojast ta mehe järeltulija pidi saama.

Woldemar saadeti Tartu ülikooli.

Kurb oli lahkudes isamajast Woldemar, kurwad olid teda saatjad isa ja ema, kõige kurwem aga Marie.

Marie teadis, missugusest seisusest ta pärit; tale räägiti ta isast, kes pea tagasi tulla. Tõsiselt ei tunnud aga Marie omal muid wanemaid, kui neid, kes teda kaswatanud, kelle hoole all ta. Ja ka õest ei teadnud ta midagi.

Ligines aeg, mil Marie täieealise õigusesse pidi astuma. Helene ootas seda silmapilku suure igatsusega, kuid ei saanud teda mitte näha. Mõni päew enne Marie õnnistamise päewa jäi ta haigeks ja waikne surm lõpetas tema waikse elu.

Õpetaja oli nii kurb ja rusuks murtud, et ühtegi pisarat tema silmist, ühtegi ohket tema rinnust ei tulnud, kui ta wiimast korda kalli surnukeha peale waatas.

Marie tundis oma südame lõhki kistuna. See oli esimene ja ränk kahju tema elus. Ta tundis enese nii

nõrgana, et Kallaste ülejõuliselt oma muret ja walu mahasuruma pidi, et kasutütart trööstiga kinnitada.

Woldemarile oli küll ema surmast kirjutatud, aga ta ei saanud mitte koju sõita.

---

Kallaste rahu ja terwis pärast Helene surma olid rabatud.

„Mina wist küll mitte kaua enam oma Helene järele ei leina," ütles ta ühel päewal Mariele. „Ma tunnen oma keha, nagu mullal pudenema . . ."

„Oh, mu isa!" hüüdis Marie haledusega. „Sa räägid niisuguse rahulolemisega oma surmast, mis mind õnnetut, waeseks lapseks teeb. See, keda minu isaks peetakse, on kaugel ja teda ei huwita tema laste elu. Õde on mulle wõõras. Emad puhkawad mõlemad mullas ja kui sina ka oma pea maha paned, kust peaksin ma siis abi, armu lootma."

„Taewast," wastas õpetaja pühalikult. „Taewane isa kaitseb ja hoiab kõiki mahajäetuid."

Woldemar lõpetas ülikooli ja tuli koju. Noor doktor pidi isakodus wiibima mõne kuu ja siis minema reisule — nii oli isa soow.

Kurbtus ja rõõm waheldusid nooremehe südames. Jällenägemise rõõmu tumestas teadmine, et puudus kodus — ema.

Tugewa terwisega kasuisast oli mure mõjul nõrk wanake saanud.

Ja siin seisis Marie. Lapsest sirgunud sihwakaks neiuks, põsed paisunud punetama.

Jõudis Woldemari ärareisupäew. Raskelt hingas Marie. Rahutu oli Woldemar, jäädes nii mitmegi asja juures mõttesegaselt tukastama.

„Mu meel on nii raske," sõnas ta Mariele, „nagu ei näeks ma seda maja ja aeda ei kunagi ial. Kõik näib mind nagu jumalaga jätwat."

Päikese loode eel läksid Woldemar ja Marie jalutades Panga mäele. See oli umbes werst maad eemal kirikumõisast kaetud sarapuude, toomingate ja tammedega.

Päikene oli loojas, kui nad sinna jõudsid. Taewa äär weretas ehas, õrn puna kumas Marie näol.

„Marie," rääkis Woldemar. „Isa terwis on waene, nii et ma tema pärast kartma pean, aga kuigi temal minu tagasitulekuni elupäewi jatkub, siiski ootab mind mure — ma ei leia enam sind, Marie, oma kodust eest. Siis oled sa juba Tammiste mõisas ja meid lahutab seisuste wahesein, nii wäikene kui ka mõisa ja meie kodu wahe on. Ja kui siis saatus minu ameti kaudu jälle lapsepõlwe sõbrad mõneks silmapilguks kokku juhatab, kus ma su woodi ette astun ja sa wõõralt mulle otsa waatad, kuna weel su käe tuiksoon mulle weel kustunuid mälestusi awaldab . . . "

„Woldemar!" hüüdis Marie rõhutult. „Mispärast haawad sa mind? Kuni liigub mu tuiksoon, kuumab weri ainult armastusest sinu, mu wenna wastu."

Tormilikult tõmbas Woldemar Marie oma rinnale. Marie ohkas ja naeratas. Ja armastus, kõrgem ja kuumem, kui wenna-õe armastus, sulatas kihluses ühte nende huuled ja südamed.

---

Kui Woldemar ära reisinud, kartis õpetaja, et Marie kurwameelseks jääb. Tema silma eest ei olnud ju warjule jäänud noorte enam kui wennaõelik wahekord. Aga see kartus oli asjata — Marie jäi endiseks.

Woldemar kirjutas sagedasti, kord isale, kord Mariele, kord mõlematele korraga. Marie ei salanud

aga lehekestki ja nii luges õpetaja kõik kirjad läbi. Mitte midagi iseäralikku ei awaldanud nad, mis oleks peegeldanud noorte wahekorda.

Aga armastus kirjutab tähti õhku ja ainult armastus oskab neid sealt lugeda.

Nii läks mööda aasta. Õpetaja jäi küll haiglasemaks, aga püsis siiski jalul. Lähenewa kewadega muutus aga tema terwisline seisukord pahemaks, nii et ta terwisweele pidi minema. Ta palus konsistoriumilt omale kaheks kuuks ametipuhkust, sai seda ja jättis oma ametitalituseд abiõpetaja hooleks.

Marie pidi õpetaja tütrena kaasa minema ja juunikuu algul algas sõit.

Nad jõudsid kohale. Haige wäsinud liikmed said enestesse nagu uut werd ja nagu uutel kiiril särasid silmad.

Ka Marie süda tuksus rõõmsalt, kui ta kõrgetel järskutel kallastel kõndis ja ülewalt alla hõbeussina wingerdawa jõekese, roheliste heinamaa ja taewaga kokkusulawa mere peale waatas.

Nii wähe, kui Maried ka awalikult näha oli, ei jäänud tema iludus siiski tähelpanemata. Õpetaja oli seda ette aimanud ja, et Mariet tutwustest waba hoida, mis temale, kui alamast soost inimesele raske oleks, wõttis ta omale ühe oma noorepõlwe sõbra seisuse ja nime ning nimetas ennast professor Märckeliks.

Marie käis tihti üksinda ülewal kõrgetel kallastel. Ta otsis omale waikse koha, istus ja maitses looduse ilu.

Kui ta ühel päewal jälle kõrgel merekaldal istus, nägi ta seltskonda supeluswõõraid oma poole tulewat. Need paistsid pealt näha suurtsugu inimesed olewat ja kawatsesid kaldale kaugemaks aset wõtta, sest neile järgnesid teenrid, kandes hommikusööki.

Marie oli kimpus. Seltskond wõttis tee äärde aset, mis wiis kodu. Teist teed ei olnud, seltskonnale Marie ennast aga näidata ei tahtnud, sest et ta weel kerges hommikuriides oli.

Ta otsustas oodata, kuni seltskond lahkub.

See istus aga äraminnamõtlematalt omal kohal.

Kuuldus rõõmus naer, jutuajamine, kõlisesid klaasid. Siis hakati laulma, mis eemalt mitmekordsena wastu kajas.

Marie kuulas hinge kinni pidades. Ühe naisterahwa äraräägimata ilus hääl kõlas tema kõrwa ja ta süda läks, arusaamata mispärast, rahutuks.

Tund läks tunni järele, seltskond ei mõtelnudki lahkuda ja Marie istus kui nõelte otsas. Ta süda walutas sees mõtte juures, et mis ütleb küll õpetaja, kui ta weel kauemaks ära jääb.

Rahutus wõitis kartuse, ta tõusis üles ja läks.

Seltskond jäi teda kõik üksisilmi järele wahtima ja Marie kuulis kedagi ütlewat:

„Mis see oli? Jumala eest, teie nägu, krahwinna — üks mis üks!“

„Oli wist näkineiu,“ wastas naisterahwas, kelle kohta sarnadus tähendatud, pilkawalt.

Marie ei kuulnud midagi enam. Nagu tagaaetud tuwike, tõttas ta koju, kus muretses tema kauase äraoleku tõttu kasuisa, ja jutustas ära oma juhtumise.

Teisel päewal kuulis Marie, et üks noor ilus kroonumundris herra nende maja perenaise juures käinud, klaas piima palunud, seda wähehaawal joonud ja siis ise tema ja ta isa järele pärinud.

See noormees püüdis nüüd tihtipeale Mariega jalutuskäikudel kokku puutuda. Õpetaja, kellele Marie

kõik rääkis, tänas õnne, et warsti supelusaeg möödas, sest pikema ajaga oleks wõinud see asi tülikaks minna.

Mõni päew enne koju ärasõitu juhtus Kallaste, jalutades üksipäinis, nägema kahte toredas riides naisterahwast, kellest noorem wäga Marie nägu oli. Üllatanult jäi ta neile järele waatama.

Naisterahwastega seltsines ka weel üks noor ohwitser ja nad astusid kolmekesi ühte lähemasse kauplusesse. Uudishimust aetud läks Kallaste neile järele.

Kui naisterahwad kauplusest lahkusid, küsis ta poesellilt:

„Kes oli see noor daam?“

„Noor daam?“ imestas küsimusest üllatatud poesell, nähes et on ka inimesi, kes weel kuulust supelushooaja „tähte“ ei tunne. „See oli krahwinna Lieven proua von Poeningeni, wanema daami, kaswandik ja noor ohwitser — proua poeg.“

Kallaste jahmatas.

„Marie õde! Klaara tütar!“

Ta oli kahewahel, kas rääkida Mariele õe terwisweel wiibimisest wõi mitte, kas wiia Mariet õe juurde wõi mitte.

„Ei,“ otsustas ta. „Hiilgus ja ilu, mis ümbritsewad õde, pimestaksid Marie ja sunniksid teda oma senist lihtsat elu põlgama. Ka ei ole siin koht tutwuse sobitamiseks, kuna õdedel kumbagil oma isesugune kaswatus ja ümbruskond.“

Teel koju rääkis õpetaja Mariele, et krahwi warsti koju oodata olla, seda tähendada tema waikimine. Siis maalis ta Mariele silma ette, missugune elu teda eel ootama saab, äraseletades kõike, mis kasutütrel tulewas elus kasulik, mis kahjulik olla wõib. Musta warju, mis

jeal juures ta isa peale langema kippus, püüdis ta hoolega kõrwale hoida.

Marie nuttis.

Wiimaks lõppes teekond. Juba paistis eel terwitades kodu kirikutorn. Lähemale jõudes pani Marie imestusega tähele, et Tammiste mõisa korstnad suitsewad. Ta ei lausunud sellest, aga peagi pani seda ka õpetaja ise tähele. Ta ohkas ja ütles:

„Meie kõne oli parajal kohal. Sinu isa on wististe juba kodus."

Marie kahwatas.

„See on isa," rääkis Kallaste edasi, „kelle juurde sa, armas laps, lähed. Ära ole oma õnne wastu tänamata."

Kirikumõisas räägiti, et Tammiste krahw seal käinud ja ära läinud, kui kuulnud, et õpetaja tütrega terwisweel.

Sõideti Tammistele.

Mõisa õues walitses suur segadus. Teenrid ja teenijad jooksid läbisegi, siin ja seal olid kastid ja pakid laiali, hobused hirnusid, koerad haukusid, uksed wisati lahti ja kinni.

Krahw oli südamest liigutatud tütrest, keda näinud ta wiimaselt lapsena. Ta tõmbas ta kaissu ja wajutas wastu oma rõõmul tuksuwat südant.

„Klaara!" sosistasid ta huuled. „Klaara!" käis läbi ta peast ja minewikupilt hällis ta silmade ette, liigutades meeli.

Istuti. Marie waatles uuriwalt sala oma isa. Selle Italia päikesest pruuniks kõrwetatud nägu ei awaldanud sugugi halba loomu.

Heameelega silmitses krahw oma õitsewat tütart, kaastundlikult waatas ta õpetaja kahwatut ja haigast nägu.

„Teil on õigus, mu sõber," ütles ta kätt Kallastele õla peale pannes. „Teie ettekuulutus läks täide. Mure ja kurwastuse eest põgenedes lahkusin ma Tammistelt ja õnn jooksis mulle wastu. Seesama ingel siin" — ja krahw wõttis põuest kuldkapsli ja näitas selles ilusa naisterahwa näopilti — „lepitas mind eluga, kelle wastu ma pärast Klaara surma ükskõikseks jäänud."

Ja krahw hakkas jutustama, kuidas saatus teda selle naisterahwaga kokku saatnud.

„Roomas," rääkis ta, „sain ma ühe Liiwimaa mõisniku Bogatskyga ühes abikaasaga tuttawaks. Pärast reisisime seltsis Neapolisse. Mulle torkas silma, et wiiekümne aastasel haiglasel mehel on, arwata, kahekümne kolme aastane noor ja wäga ilus abikaasa, kes aga sellest suurest wanaduse wahest hoolimata oma meest südamest armastama näis. Jutustasime wastastiku teineteisele ära oma elulood ja tuli wälja, et tema Anna keegi muu ei ole, kui Leonore poolõde, (Anna oli krahw Sieveri esimese Eesti soost abikaasa laps), keda wõõraema wihkamise pärast tema tädi krahwinna Sieveri kaswatada antud, kes oma kaswandikuga Neapolisse sõitnud ja seal kuni surmatunnini elanud. Bogatsky olla noores põlwes ühte preili von Hochmuthi armastades sellepoolt häbematalt petta saanud ning sellepärast tõotanud ta ialgi mitte enam mõnda „suurilma daami" armastada. Surma tunnil palunud krahw Siever teda, kui oma sõpra oma tütre Annale eestkostjaks hakata, sest et selle endine kaswatajanna Italiasse ära surnud. Kui lesk krahwinna Siever oma wõõrastütart wägisi pealinna tahtnud saata, jooksnud Anna Bogatsky juurde ja palunud kaitset. Bogatsky lubanud seda. Pärast poole aga saanudki Anna oma kaitsja ja eestkostja armsaks eluseltsiliseks.

Oma surmawoodil palus mind Bogatsky: „Armas sõber. Saatus awab wiimaks ikka õige tee, mitte seisuse, waid südame järele. Kui üks õde teie õnne riisus, andku teine teile seda kahewõrra tagasi. Wõin ma surra selles lootuses, et minu Anna mitte mahajäetud ei ole?"

Mina kostsin liigutatult: „Anna saab minu armsaks abikaasaks."

Mõni tund hiljem kutsus ta abikaasa oma juurde. Kui see wiimaks nutuste silmadega wälja tuli, oli Bogatsky surnud.

Pärast leinaaega andis Anna minule oma käe ja südame. Anna soowi aimates, ostsin ma Neapoli ligidale mereäärde ilusa maja ja elasime kõige õnnelikumat elu.

Mina olin oma õnnetusega lepitatud. Ma leidsin Annas Klaara wooruse ühendatuna Leonore ilususega. Ma olin õnnelikum, kui kunagi enne."

Krahw waikis liigutusest ja pühkis silmi.

„Anna suri," rääkis ta edasi. „Aga ma olen rahulik, sest et ükski süü mind tema surma pärast ei waewa. Ma tulin nüüd tagasi, et oma wiimseid päewi lahutamata oma laste seas mööda saata."

Marie pidi nüüd weel esialgu seniks õpetaja juurde jääma, kuni krahw oma wanema tütre Rosalie linnast ära toob.

Wahepeal pidi noorte krahwinnade wastuwõtmiseks kõik joonele seatama.

Marie oli sellega wäga rahul. Temas waheldusid kurbtus ja rõõm. Raske oli loobuda oma kasukohast.

Päew warem, kui krahw wanema tütrega koju pidi jõudma, pakkis Marie oma asjad kokku ja läks mõisa, oma isamajasse elama.

Esimese öö mõisakatuse all magas ta rahuliste. Koidu ajal ärkas ta, läks akna juurde ja tegi selle lahti.

Hommikutuul kahistas tasakesi pärna lehti ja pühalik tundmus täitis Marie rinda.

Päew läks mööda rahutus ootamises. Täna pidi Marie tuttawaks saama oma õega.

Päike oli juba looja läinud, kui wiimaks tõld trepi ette weeres. Marie ruttas wälja. Ilus noor tütarlaps tuli tale wastu. Marie hakkas tal ümber kaela kinni ja andis suud, tütarlaps põrkas aga tagasi, — see oli Rosalie toaneitsi.

Tuli krahw Rosaliega. Ta tutwustas õdesi ja waatas heameelega nende kaelustamisi pealt.

Kumbki tundis teineteises oma nägu. Rosaliel tuli meelde, et Marie see supeluspaiga näkineiu oligi ja selle järele tuli wälja, et see Rosalie laul oli olnud, mis Mariele nii südamesse tunginud.

Krahw waatles wait olles oma tütreid; ta näis neid wõrdlema. Wälimuse poolest olid nad wäga üksteisesarnased ilusad, olgugi, et Rosalie weidi ilusam, aga suured wastandid olid nad teineteisele oma sisemise oleku ja hinge poolest, mis isesuguste kaswatuste wili. See lahkuminek tuli aga hiljem, pärastises elus nähtawale.

Kui Marie pärast oma toas üksi oli, ei olnud ta mitte täitsa rahulik. Ta alandas ennast waimus, seadis Rosaliet enesest ülemaks, ja leidis omal nii palju, palju puuduwat, et õe kõrwale tõusta — ja sellest siis rahutus.

Mõisas säeti kõik paremale joonele. Algas nagu uus elu.

Õed õppisid teineteist tundma, kuid mõlemad nad tundsid endid oma eelaimamistes petetud olewat: kumbki leidis oma õe teisena eest, kui ta ette kujutanud. Nii külgetõmbaw, kui Rosalie ka oli, tundus siiski tema olekus midagi, mis mitte usaldust ei äratanud.

Marie oli küll oma kärme õe kõrwal arglik ja sõnaaher, sellegipärast awaldas Rosalie temale oma wähemad kui saladused.

Rosalie oli arwanud, et ta Marie lihtsa maa-neiuna eest leiab, suur oli aga tema imestus, kui ta Marie koguni kõrgema hariduslisena eest leidis, kui tema ise.

Alandus, tasasus, kannatus — need naiseomadused peitusid Maries. Rosalie oli jälle uhke, kuigi ausameelne, wiisakas ja lahke. Ta oli elu wastu wälja koolitatud. Rosalie oli palju lugenud, Marie ka, kuid igaüks omal wiisil — Rosalie romaanisi, Marie tundeluulet, ilukirjandust.

Rosalie rääkis wäga ladusasti puhta ja armsa häälega; ialgi ei tulnud tühja sõna üle tema ilusate huulte. Ka naljatas ta wäga tabawalt.

Marie rääkis wähe, aga, kui ta rääkis, oli imekspanemisewäärt see mõtete selgus, mis tema wähestes sõnades awalikuks tuli.

Rosalie mängis meisterlikult klawerit, pidas aga muusikat üleüldse „näputööks“ ja igatses selles kuulajate kiitust. Mariele oli aga muusik taewalik kunst.

Rosalie joonistas, maalis õliwärwidega, tantsis kergesti ja hästi ning oli osaw ratsutajanna. Neis kõigis asjus oli Marie oma õest taga. Ta oli aga selle eest hea lilleaednik.

Krahw pani rõõmul ja suure hoolega oma tütreid tähele, kelle edaspidist kaswatust nüüd ta oma pühaks kohuseks pidas. Iseloomulik oli aga see, et ta Mariet enam armastas, ehk küll Rosalie enam tema meelne ja tema loomuline oli.

Oma endist lõbu, linnujahti, ei olnud krahw ka mitte ära unustanud ja wahete wahel käis Rosalie temaga jahil kaasas. Tütre sügisesest tuulest lõkendaw nägu, julgel naeratusel särawad silmad, tuule käes lehwiwad

Pruunid juuksed ja wäikesed lumiwalged käed, hoides kinni ratsakist, rõõmustasid isalikku südant wäga.

Tunnid, mil Rosalie isaga jahil käis, olid ka Mariele lõburikkad. Lendawal sammul tõttas ta siis kirikumõisa oma kaswataja juurde ajama juttu ja lahutama meelt ning tuli igakord sealt rahulikuna ja trööstituna tagasi.

Algasid ettewalmistused proua von Poeningeni wastuwõtmiseks, keda ligemail päewil Tammistele oodeti.

Rosalie sagedastest awaldustest sai Mariele selgeks, et tema õde, nii proua von Poeningeni, kui ka isa enese poolt, Hugole määratud, kelle abikaasana Rosalie oma õnne leida.

Marie ohkas sügawasti selle mõtte juures. Woldemar ja Hugo, kui järsult üksteisest lahkuminejad, tõotasid õdesid weel enam üksteisest lahutada.

Mida lähemale proua von Poeningeni wõõrsile tuleku päew jõudis, seda rahutumaks muutus Rosalie. Ta rõõmu-erutus kaswas.

Oodatud päewa hommikul kutsus krahw Rosalie enesega lähemasse metsa jahile. See kõhkles silmapilgu.

„Wõid üsna rahuga kaasa tulla," sõnas krahw naeratades. „Enne õhtut meie wõõrad siia ei jõua."

Rosalie punastas ja läks isaga kaasa.

Oli ilus mihklikuu päew. Tuul puhus tasakesti, taewas oli selge, sinine, kuid Marie tundis enese rahutuna, just kui piksemüristamise eel.

Ta läks jalutama rohuaeda, et lahutada meelt, kuid ometi ei loobunud hing waldawast kartusest. Asjata püüdis ta peletada hingelt eemale muste warje.

Nii ennast rahustades ei pannud ta tähelegi, kui korraga ilus noor husariohwitser tema ees seisis, kes

kõlistas kannukstega, et Marie tähelepanekut oma peale pöörda.

Marie jahmatas. Ta tundis ohwitseris ära selle nooremehe, kes teda supeluskohas jälginud.

Hugo von Poeningen oli oma ema ratsul saatnud ja, kui see teel tõlla kinni pidas, et ühe wastu tulewa tuttawaga rääkida, ratsutas ta edasi ja jõudis nii enne ema Tammistele. Teener teatas, et krahw ja preili Rosalie jahi peale läinud, preili Maried aga rohuaiast leida wõida.

Hugo astus rohuaeda, otsis ringi, leidis wiimaks ja — kus selle õnne ots! Krahwinna Marie oli — Marie Märckel.

„Wististe olen ma nii õnnelik, et mul au on krahwinna Lieveni ees seista,“ algas Hugo.

„Mina olen Marie,“ kogeles neiu segaselt. „Ja, jah. See on, ma olen krahw Lieveni tütar. Ja teie, minu herra?“

„Mina olen Hugo von Poeningen, husari ohwitser.“

Marie muutus oma õe peigmehe wastu lahkeks. Jutt tõusis jutust, kõne kõnest. Räägiti supeluspaigast, sealsetest sündmustest ja juhtumistest, mille üle naljatati.

„Minu ema peab wististi ka juba siia jõudma,“ sõnas Hugo, waadates kella. Ja samal silmapilgul ratsutasid sisse mõisa õue krahw ning Rosalie ja sõitis trepi ette proua von Poeningeni tõld.

Suur jällenägemise rõõm!

Krahw Lieven tutwustas proua von Poeningenile Maried, kellele õdede sarnadus wäga meeldis.

Proua von Poeningen oma pojaga kawatsesid Tammistel mööda saata mõned nädalad ja krahw oli kõik seadnud, et wõõrad endid kodus tunneks olema.

Marie oli proua von Poeningeni wastu wäga aupaklik ja lahke, nagu ta oma õe kasuema wastu teisiti olla ei wõinudki. Hugo wastu, keda ta oma tulewaseks õemeheks pidas, oli ta waba ja usaldaw.

Rosalie oli ennast waheajal aga silmatorkawalt muutnud; igatsetud, oodatud von Poeningenite wõõrusele tulek oli temale wiimaseks rõõmutunniks olnud. Sest ajast peale oli tema wäga iseäraline, wahel liig rõõmus, wahel liig kurb. Ta naeris, kuna ta silmis pisarad paisusid ja sõnades tundus kibe pilge. Seda pani aga tähele ainult Marie.

Hugo näis Rosalie wastu ükskõikne olewat. Ta oli tema wastu lahke, nagu wend. Aga ka ainult, kui wend.

Rosaliel, kelle silma teritanud armastus, ei jäänud see muidugi mitte tähelpanemata.

Leigelt wõttis osa Hugo jutuajamistest, kus puudus kaasarääkijana Marie. Puutus aga tema waade kokku Marie waatega, lõid ta silmad hiilgama iseäralisel säral.

Proua von Poeningen awaldas krahwile oma armsamat soowi, et nende lastest, Hugost ja Rosaliest paar saaks.

Krahw waikis silmapilgu ja mõtles.

„See on küll meie soow," rääkis ta siis, „aga nende eneste soow?"

„Nende wahel on juba lapsest saadik sõbralik wahekord," lausus proua von Poeningen weidi segaselt. „Ja siis teab Hugo, et see minu surm oleks, kui ta mõne teise, mitte minu Rosalie, naiseks wõtab."

Krahw suudles ta kätt.

„Täielik ema!" naeratas ta siis. „Ja Rosalie?"

„Rosalie südant tunnen ma täiesti," kinnitas proua von Poeningen. „Ainult luba on waja, kas tohib mu poeg teie tütre käe järele oma kätt wälja sirutada."

„Oma laste tõsise õnne rajamine, on minu wiimane ja kõige suurem elupüüe," wastas krahw. „Armastawad Hugo ja Rosalie teineteist, siis ei wõta ma kedagi suurema rõõmuga wäimehena wastu, kui teie poega, sest ma tean, kuidas ema, nõnda poeg."

Proua von Poeningen pigistas pisarsilmil krahwi kätt.

Oldi rõõmus ja peeti pikemalt nõu.

Hugo pidi weel kroonut edasi teenima, omale suurema nime saama ja siis ametist lahkuma ja mõisawalitsemise oma kätte wõtma.

Waene Rosalie!

Päew enne ärareisu läks Hugol korda Mariega nelja silma all kokku saada. Silmapilku kasulikult tarwitades, awaldas ta Mariele oma palawat armastust ja palus sellelt, et see teda mitte lootuseta teele ei saadaks.

Marie jahmatas. Nagu soolasammas seisis ta kaua ühe koha peal ega saanud sõna suust.

„Mind ... mind armastate teie?" kogeles ta oma silmi ja kõrwu mitte uskudes.

Kahin kõrwalisest toast peastis Marie piinlikust seisukorrast. Oli nagu tasast ohkamist kuulda.

Hugo ei saanud mingisugust wastust.

Lahkumise päew jõudis kätte. Kahwatult seisis tõlla juures Rosalie, kahwatult ka Marie.

Mariele oli nüüd selge, et ta tahtmata Rosalie õnnerikkuja. Ta wärises selle mõtte juures ja ligines, nagu kartes, Rosaliele. See arwas selle kindlaks Marie süüdluse tundemärgiks.

Pikal koduteel oli proua von Poeningil wõimalus asja pikalt ja laialt läbi mõtelda. Ja ta jõudis tõele kaunis ligidale.

Ta leidis, et see ka just paha ei olegi, kui Hugo üht õde teisega wahetab. Ka krahwipreili Marie Siever oli laitusets.

Kuid siiski. . . Kui ilusana ei kujutanud ta enesele ette tulewikku — Rosaliet oma minijana! Kui raske on aga seda armast last mõnel muul wõõral mehel näha kusagil eemal ja oma emalikust kaswatajannast hoopis lahus!

Tusasena jõudis proua von Poeningen koju.

---

Pärast külaliste lahkumist läks Tammistel jälle kõik wanawiisi. Krahw käis igapäew, kui ilm wähegi lubas, jahil, kuid Rosalie käis nüüd temaga harwem kaasas. See tundis ise oma südame lastud olewat. Ta waenekene oli kõrwaltoas Hugo armastuse awaldust pealt kuulnud ja, nii lühike, kui see awaldus ka ei olnud, oli ta siiski häwitanud Rosalie lootuse ja tekitanud tema südamesse pikaldase salajase haiguse.

Marie käis nii tihti, kui wõimalus lubas, kirikuõpetaja pool, kes juba niiwõrd nõrgaks jäänud, et enam oma ametikohuseid täita ei jäksanud. Neid täitis abiõpetaja.

Tammistel wõõrusel olles, oli Hugo sagedasti Kallaste juures käinud ja sellele, kui Marie kaswatajale, oma austust ja lugupidamist üles näitanud. Juttu ääriweeri mööda Marie peale pöördes, sai Hugo kirikuõpetajalt kõik Marie lapsepõlwe ja noorusesa kohta teada.

Hugo oma peene tundmise ja terawa mõistuse tõttu meeldis Kallastele wäga, nii et ta mõttes teda Mariele meheks soowiski.

Kui Marie ühel päewal jälle kirikuõpetaja juurde tuli, nimetas see, nagu pool kogemata Hugo nime. Marie punastas. Kallaste pani seda tähele.

„Kuule, hea laps," rääkis ta. „Ma lahkun tõeste rahuga siit ilmast, kui sa omale mehe saad, nagu Hugo seda on. Ma ei usu mitte, et Rosalie temale kohasem peaks olema."

Marie waikis, waatas maha, ja Kallaste tegi teist juttu.

Rosalie oli nüüd piinawate tundmuste mängukanniks. Haawatud uhkus, haawatud enesearmastus kaswatasid tema südames soowi Hugole ja tema emale näidata, nagu poleks ta esimest ialgi armastanud ega tema peale lootnud.

Proua von Poeningeni kohta oli ta pahane sellepärast, et see teda Hugole pakkunud ja selle läbi tema külgetõmbamise wõimu halwanud — muidu oleks Hugo teda armastanud, nagu ta nüüd Mariet armastas.

Olgugi, et Rosalie süda oma kasuema wastu pahameelt täis oli, kirjutas ta temale wäga sagedasti ja need kirjad olid täis rõõmu ja nalja, wiimast iseäranis külluses Hugo kohta. Pisaraid, mis silmakirjateenija kirjakirjutaja käe ja sule peale langesid, ei näinud ju proua von Poeningen.

Oma kasuema plaanist, enese ja Hugo loodetud ühendusest, rääkis ta nagu ammuolnud unenäost, seal juures pilgates plaaniaudujat. Siis kiitis ta soojalt noort parun Hochmuthi Wõsikult, tähendades, et see aeg lähedal on, kus see noor rüütel tema „jah" sõna saab.

Proua von Poeningen kohmetas, kui ta niisuguse sisulisi kasutütre kirju luges. Kuidas wõis see wõimalik

olla, et tundmus, mida maast=madalast sisse juuritud, mõne kuu jooksul südamest hoopis wälja kistud wõis saada?!

Ta tundis enese Rosaliest haawatud olewat.

Ühel sarnasel hapul tunnil tuli ema juurde poeg rääkima oma südame soowi. Proua von Poeningen polnud selle wastu mitte ettewalmistamata ja ta tegi poja nõu kohta hea näo.

Seda polnud Hugo mitte ootanud. See käis nii=kaugelt üle tema lootuse ettekujutuste, et ta üllatanuna esialgu sõnagi suust wälja ei saanud. Südamest liigutatud langes ta tänuawalduses oma ema kaela.

Proua von Poeningen sai poja tänuawalduste uures rahutuks. Ta ei olnud mitte oma poja wastu awalikult otsekohene, awalikum tunnistus oleks walutawa okka Hugo südamest wälja tõmmanud.

Tammistel, kuhu Hugo juba järgmisel hommikul ruttas, ei olnud lood mitte heas korras. Kuigi Rosaliel korda oli läinud isa enese ja Hugo asjus petta, siis oli tema püüdmine selles asjas õe juures asjataks jäänud. Marie mõistis tema armukannatust.

Ka krahw wahete wahel waatas murega oma närtsiwa tütre peale, kuid Rosalie rahustas isa, üteldes, et talw ialgi tema terwisele kosutuseks pole olnud ja, et kewade tulekul, terwis paraneda.

Hugo jõudis rõõmutiiwul Tammistele. Krahwile oli noormees oodatud külaline, sest el temaga mõned sõnad mehejuttu rääkida wõis, kuna tütartega juba aeg igawaks kippus minema. Rosaliele ja Mariele oli ta aga hirmutiseks.

Arusaamatalt waatas Hugo ühe õe otsast teise otsa. Taewas Marie silmis oli pilwis, nägu peegeldas muret

ja Rosalie oli närtsiwa roosi sarnane, mille südame kallal näriwas uss.

Teisel hommikul palus Hugo krahwilt luba tema noorema tütre järele oma kätt sirutada. Krahw Lieven waatas nooremehe otsa ega lausunud sõnagi. Hugo sai rahutuks, kordas oma palwet, tähendades, mis ajast saadik ta Mariet armastada.

Nüüd sai krahw asjast aru, nüüd oli tal kõik selge. Rosalie uhke süda ei kannatanud wälja petetud lootusi ja — sellepärast oligi ta halisemas.

Krahw ohkas.

Ta soowis Hugo ettewõttele head edu.

Wiimasel ajal oli Rosalie oma õele mõistatuseks saanud. Ta näis tõesti noore paruni Hochmuthiga sõbrustawat. Lahkus, mida ta sagedasti wõõrusel käiwa noore paruni wastu üles näitas ja muud awaldused, andsid krahwile, kui ka Mariele põhjust uskuda, et Rosalie noore parunile oma „jah" sõna mitte ei keela. Ja selle sõna järele küsimise tund ei näinud kaugel olewat.

Marie arwas nüüd, et Rosalie Hugost täiesti loobunud ja, kui Hugo Mariele weel kord oma palawat armastust awaldas, lubas see wärisedes igawesti tema omaks saada.

Marie austas Hugot ja tundis tema wäärtust. Ja et niihästi isa, kui ka kirikuõpetaja nende ühenduse poolt olid, siis ei pidanud Marie omal õiguseks Hugole „ei" ütelda.

Marie süda oli raske. Ta tahtis oma tuppa minna ja lukkus ukse taga mõni tund rahulikuis mõtteis wiibida, kui tuli teade kirikumõisast, et õpetaja suremas.

Marie ruttas kirikumõisa. Ta leidis oma kaswataja teisiti eest, kui ta arwanud. Rõõmulik naeratus ehwis sureja suu ümber ja silmad hiilgasid.

Ta jäi Mariega üksi. Marie istus woodi ette ja tõmbas kirikuõpetaja käe kõwasti oma pihku.

„Ära nuta, Marie!“ ütles kirikuõpetaja nõrgal trööstiwal häälel. „Surm ei ole mitte kibe, kui meie Jumala rahus sureme. Ülewal, kui haud seljataga, wõtawad mu armas abikaasa Helene ja sinn ema Klaara mind rõõmuga wastu. Üht asja tahaks ma weel näha enne surma: kes saab olema sinu tulewane mees.“

Marie kummardas ennast õpetaja kõrwa juurde ja awaldas Hugo loo. Kallaste lõi oma poolkinnised silmad ahti ja hüüdis suure rõõmuga:

„Waata, Marie! Kui Jumal hea on, siis täidab ta ka seda minu soowi enne mu lahkumist.“

Surija oli rohkem ja kõwem rääkinud, kui lubas jõud ja sellepärast langes ta palawiku sarnasesse raskesse unesse, milles ta wahetpidamata rääkis. Nõnda sonides hakkas ta lugema laulatuse sõnu ja — laulatas oma kasutütre ja Woldemari paari! . .

Nagu wälk käis Mariel läbi südame ja pisarate woolul polnud enam pidet.

Woldemar! . .

Krahw tuli oma tütrele wastu, kui see kurwal näol ja punaseks nutetud silmadega kirikumõisast tagasi tuli. Marie rääkis isale ära oma kurwastuse põhjuse ja krahwi silma tulid pisarad.

Ta soowitas Mariel Hugo wastu otsekohene olla.

Marie awaldas, et ta nõuks on wõtnud Hugo abikaasaks saada.

Krahw waatas uuriwalt oma tütre silmi, sest et ta teda ohkama kuulis.

„See nõukswõtmine tuli muidugi armastuse sunnil“, juurdles ta rõhutades, „ei ole mitte ainult pealiskaudne tuju?“

Marie tähendas, et ta herra von Poeningeni wäga hästi sallida. Seal wilksatas tal aga peast läbi sõna „armastus“, ta paled lõid punaseks ja tagasihoitud pisarad peasesid wallale.

Krahw Lievenil oli nüüd tütre südame saladus käes. Ta oli wait ja südamest liigutatud. Kuid sisemine hääl keelas teda pikemalt Marielt järele pärimast.

Marie rääkis, et ta ennemalt uskunud, et Rosalie Hugot armastanud, kuid mitte wastu armastatud saanud, ja ta haletsenud õde, kuid nüüd olla ta oma eksitusest aru saanud. Krahw tähendas, et ka tema arwamine seesama olnud, kuid nüüd ka teisiti. Ta rääkis parun Hochmuthi kosjakäigust ja awaldas soowi, et mõlemate tütarte pulmad ühel ja selsamal päewal oleks.

Järgmisel hommikul istus perekond hommikusöögil. Krahw luges hoolega ajalehti. Rosalie näis tegema sedasama. Hugo istus Marie kõrwal; nad armatsesid.

Korraga tõusis Hugo, oma kallima ümbert kinni hoides, üles ja pööras krahwi poole:

„Isa! Õnnistage meid! Marie tahab mind teha kõige õnnelikumaks meheks maa peal.“

Krahw oli kui wälgust tabatud, ajaleht langes lauale.

Ta tõusis üles.

Rosalie ei jõudnud seda enam wälja kannatada ja kadus teisse tuppa.

Toapoiss astus sisse ja teatas, et kirikuõpetaja siit ilmast lahkunud. Nuttes jooksis sisse kammerneitsi ja kisendas, et Rosalie kõrwaltoas minestusesse langenud. Tema järele ilmus läwele postipoiss, kes telegrammi tõi.

Marie jooksis teisse tuppa oma õe juurde, kes poolsurnult sohwal lamas.

Kohe jooksis sinna ka Hugo ja hüüdis:

„Telegramm tuli — meie polk läheb lahinguwäljale, ma pean minema!“

Näis, nagu oleks see teatus Rosalie üles äratanud. Ta ajas silmad lahti ja tõmbas sügawasti hinge.

Hugo tõttas ennast äkilise ärareisu wastu ette walmistama. Äraräägimata kartus täitis tema rinda ja püüdis kinni matta hinge.

Ta awas akna. Pikalt ja pühalikult kõlas kiriku-kella hääl, lahkunud õpetaja mälestuseks, tema kõrwa.

Marie nuttis omas toas.

Hobused sõitsid trepi ette. Hugo jooksis kannukste kõlinal siia, sinna. Kõik oli lahkumiseks walmis.

„Mis see ometi peaks tähendama?“ ütles krahw. „Just nagu mõni pahawaim oleks lahti lastud meie rahu rikkuma! Tunni aja eest istusime weel wagusasti ja rõõmsa meelega üheskoos ja — säh, sulle nüüd! . .“

Ta tõmbas jumalaga jätmiseks noore mehe oma rinna wastu. Siis hakkas Hugo oma pruudi ümbert kinni.

Rosalie oli toibunud. Kui Hugo jumalaga jätmiseks tema tuppa astus, küsis ta:

„Teie lähete ära, Hugo?“

„Jah, armas Rosalie“, wastas küsitaw, „kuid ma lahkun selle rõõmsa teadmisega, et mul nüüd teie wenna õigus.“

Üteldes neid sõnu, wajusid alla ta silmad.

„Elage siis hästi, Hugo!“ wastas Rosalie wabalt. „Wend Hugo!“ kordas ta weel wabamalt, pigistades tema kätt.

Siin juures libises Hugo sõrmest kuldsõrmus ja weeres Rosalie rüppe.

„Üsna kogemata saan teilt mälestuse," sõnas wiimane hiilgawal näol. „Ja küllap ma seda ikka omal pidada tohin?"

Hugo ei wastanud. Mingisugune iseäralik pakitsew tunne käis läbi tema keha. Ta wajutas ainult waikse sooja musu neiu kaelale ja — läks.

Raskem meel ei wõinud ialgi kellegil pruudil olla, kui Mariel. Ta oli nagu uimane. Kui Hugo ära oli, lahtunes see uimastus ja ta tundis enesel palju kergema olewat. Kirikuõpetaja surmaga oli aga ka ühes kadunud ta julgus ja teda waldasid alati kartus ja hirm. Tema tundis enese olewat üksi. Ja Rosalie minestus sel õhtul, see äratas tema südames üles uuesti endise arwamise.

„Oh, Jumal, on see siis ometi tõsi?!" ohkas ta endamisi. „On see siis ikka nii, et Rosalie Hugot armastab? Kui ta meid oma neiuliku uhkusega on petnud, mis ära kurnanud tema terwise ja rammu, kui mina tema rahurikkuja olen? . . Oh, mind, õnnetut, siis! . ."

Nüüd mõtles ta oma lapsepõlwe peale. Kirikuõpetaja oli surnud. Tema asjad, peale raamatukogu ja mõne kalli Helene mälestuse, müüdi ära ja raha saadeti Woldemarile. Nii katkenes Woldemaril ühendus kirikumõisaga täiesti.

„Oh, Woldemar! Sinu aimamine läheb täide," ohkas Marie endamisi. „Sinul ei ole enam siia tulemist. Sinu kodupaik on saanud sulle wõõraks. Ja kas näen ma sind weel enam ialgi elus?! . . Aga ometi, ometi! . "

Ja Marie tõstis oma silmad üles, nagu oleks seal see jällenägemisekoht.

Päew läks rahuga mööda, kuid wastu õhtut tundis Rosalie ennast haigemana. Krahw tahtis juba arsti

järele saata, kuid Rosalie arwas selle asjataks, sest söösine uni kosutada nii kui nii.

Kui Marie Rosalie juba magama arwas, läks ta tema woodi juurde ja, ärasaates kammerneitsit, hakkas ise walwama.

Rosalie lamas palawikus. Ta lõkendaw nägu kiskus sagedasti naerule, ta suu liikus — ta jampsis. Ta rääkis Hugoga, äraräägides sellele oma häda põhjust. Ta ütles Hugole, et ta tema laulatuse päewa mitte üle ei ela, see olla truudusemurdmise päew. Kõik tema mõtted awaldasid, et Marie on tema õnnerikkuja.

Suure ahastusega oli Marie pannud tähele iga Rosalie suust libisewat sõna. Kui juba koitma hakkas, lahkus ta tema woodi juurest, saates kammerneitsit tagasi oma asemele.

Marie läks tuikuwal sammul oma tuppa. Ta oli küll wäsinud ja roidunud, aga und ei olnud tal sellegipärast.

„Oh, miks peaks ma olema oma õele õnnetuseks!" piinles ta. „Nii on siis Hugo enne tõeste Rosaliet armastanud. Ja miks pidin mina astuma lahutajaks kahe teineteist leidnud südame wahele?! Ma surman Rosalie, tema haigus on minu süü. Oh, kui ma siit ära läheksin kuhugile kaugele, tuleksid jälle tagasi tema rahu ja rõõm! . ."

Kui Marie isa tuppa astus, andis ta Rosalie terwislise seisukorra üle aru ja palus tungiwalt arsti järele saata.

Krahw waatas nuriwalt oma tütre kahwatu näo peale ja ütles osawõtlikul häälel:

„Sa oled ka ise haige, Marie."

„Oh, ei, mul ei ole wiga . ." wastas rõhutud Marie.

Mõne tunni pärast tuli arst.

Kui ta tõllast wälja astus, sõitis ka keegi ratsanik mõisa õue. See oli noor parun Hochmuth, kes krahwiga nelja silma all rääkida soowis.

Krahw Lieven wõttis auwäärt wõõra wastu ja Marie wiis arsti oma õe tuppa.

Rosalie oli istukile woodis ja wastas kaaludes iga arsti küsimist.

Kui arst lahkumisele pööras, kutsus Marie ta oma tuppa ja palus Rosalie terwise üle otsekohest otsust.

„Noore krahwinna waim on haigem, kui tema keha," sõnas hallpea arst. „Ja tema waimujõudu tõsta, see wõtab kaua aega, kui mitte ei saa parandatud alguswiga, mis aga üle minu kunsti käib."

„Ja wõib ka see haigus tappa?" küsis Marie hirmul.

„Muidugi", wastas arst, „kui armulise krahwinna ahastuse allikas mitte ülesleitud ja kinni sulutud ei saa, siis järgneb surm poole aasta jooksul; närwid on nii tugewasti wapustatud."

Marie wärises. Ta kuulas nagu oma enese surmaotsust. Ta palus arsti sellest mitte midagi isale rääkida, et teda mitte liig murestada.

Peale seda astus krahw Lieven oma haige tütre tuppa.

Ta tõi terwiseid parun Hochmuthilt, kes ise ka heameelega haige tuppa oleks kaasa tulnud, kuid isa palwe peale seda Rosalie r a h u pärast mitte ei teinud.

„Jah, rahu on mulle tõesti kõige enam waja," sõnas Rosalie rõhutades, „ja kõige pealt just paruni poolt . . ."

Siis seletas Rosalie, et ta ialgi enam parun Hochmuthi wastu ei wõta ega temale naiseks ei lähe.

Krahw naeratas.

„Sa jampsid, Rosalie," ütles ta.

„Ei," wastas Rosalie kindlalt. „Iialgi ei lähe ma parun Hochmuthile."

Marie andis isale märku, et ta waikiks ja krahw lahkus hoopis pahasena.

Rosalie jõud wähenes paari päewaga. Marie hakkas juba arsti juttu uskuma. Ta pidas ennast oma õe mõrtsukaks.

Ta kirjutas proua von Poeningenile ja palus teda Tammistele oma haiget Rosaliet waatama tulla.

Wiibimata sõitis proua von Poeningen Tammistele. Ta tõi ühes oma tulewasele minijale oma poja kirja. Seda lugedes wärises Marie.

Aga kuidas ehmatas proua von Poeningen Rosalied nähes, kui priske kasutütre asemel ainult tema wari weel haigewoodist oma kuiwanud käsa teretamiseks wastu sirutas.

Haige seisukord, pika nina tegemine parunile ja kord palawikulise jampsimise pealtkuulmine, andsid proua Poeningenile selgesti mõista, et Rosaliele ülekohut tehtud ja et seda teinud kõige esimesena just nimelt tema. Ta wihastas oma poja üle ja ta oleks ka ilmsüütat Mariet noominud, poleks see ka mitte ise nii haiglane olnud.

Arst pakkus troostiks lähenewat kewadet, tähendades, et haige mulluses supeluspaigas terwist leida wõib.

Mida wähem krahw Lieven rahutuse tõsist põhjust oma majas tundis, seda rahutumaks ta sai.

Ta ohkas ja kaalus mõttes, kui wähe rõõmu ta üleüldse Tammistel tunnud.

„Paha waim walitseb selles majas ja tahab meid häwitada," mõtles ta.

Ühel hommikul, kui krahw jälle hobust sadulasse panna käskis, et oma harjunud wiisil meeltlahutama minna, palus Marie kartlikul häälel, et isa seekord mitte ei läheks.

„Mispärast?“ küsis krahw uuriwalt ja waatas suuril silmil oma tütre otsa.

Marie awaldas punastades, et teda wallata arusaamata hirm ja sisemine hääl kuulutada ette mingisugust kohutawat õnnetust.

Krahw naeratas kaastundlikult sarnase haiglase mõttekujutuse üle ja ütles:

„Mine weidi wärske õhu kätte ja lahuta südant. Ka mina lähen oma südant lahutama.“

Suudles Mariet otsa ette ja läks.

Kurwalt waatas isa Mariele järele.

Weel ei olnud tund aega mööda, kui tallmeister, kes krahwiga kaasa läinud, surnukahwatuna mõisa õue kihutas.

Marie jooksis wälja ja üksikud katkendilised sõnad: „Krahwiherra! . . . rabandus! . . . suure tamme all . . .“ ütlesid tale kõik.

Kõik ruttasid õnnetuse kohale ja nad leidsid krahwi, kes weel alles tunni aja eest terwe olnud, surnuna.

Krahwi truu hobune seisis liikumatalt paigal, nagu ootaks ta oma isanda järele.

Nuuksudes langes Marie oma isa peale kummuli.

„Isa! isa! Armas, kallis isa!“ hädaldas ta hingeldades, kuid asjata — surm oli kurt armuhüüdele.

Rääkimata segadus tõusis Tammistel peale krahwi surma. Isegi proua von Poeningen ei teadnud selles äkilises pöördes anda mingisugust nõu.

Rosalie oli liig haiglane, Marie liig kurb, et juhtida lunkama löönud majapidamist ja pealegi, mis iseäralik, tundus neile isamaja ikka nagu wõõrana.

Iseäralik oli ka see, et kurb õnnetus Rosalie nagu rõõmsamaks oli teinud. Temale oli ta isa weidi enam olnud, kui ilusate lootuste rikkuja.

Proua von Poeningen oli aga Rosalie wastu jälle hea ema, nagu ennegi.

Kuid waene pruut tundis enese kurwastuses üksiku ja mahajäetu olewat. Surm oli tugewa samba, kelle najale ta armutarwitawalt toetanud, maha murdnud ja ta tundis ennast kõikuma ilmas. Ainuke sõber — oli kaugel. Hugo ega tema ühenduse peale ta enam ei mõtelnudki, sest Rosalie ja kasuema waatasid ses asjas nii iseäralikul pilgul tema peale.

Puud ehtisid endid lehti, linnud laulsid, lilled õitsesid. Marie jäi aga nukraks. Temas äratas ööpiku laul ainult kurbe tundmusi.

Ühel uneta ööl tuli ta esimest korda selle mõtte peale, et mis siis, kui seda paika salaja maha jätta? Temal oli kallis ehteasi ja wäike summake raha, millega wõis esimesele hädale wastu panna. Ja siis oli ta niiwõrd haritud, et kooliõpetajannana teenistust leida lootis.

Ta püüdis küll ennast tagasi hoida sellest mõttest, aga sisemine hääl nagu käskis:

„Tee seda! tee seda!“

Põgenemise mõte ei lahkunud enam peast.

Aga kuhu pidi ta põgenema? Kõik olid tale ilmas wõõrad.

Seal tuli meelde kadunud kirikuõpetaja õde. Metsanurk, kus see elas pakkus, nagu waikse sadamana, warju.

Rahulikult kannatas ta nüüd Rosalie ja proua von Poeningeni külmust, teades et tema wõimuses on Hugot Rosaliele tagasi anda. Marie uskus, et kui tema takistajana kadunud, Rosalie ja Hugo waheline armastus oma rooste heidab.

Ilusad ilmad ja arsti soojad soowitused mõjusid Rosalie terwisweele ärareisimiseks kaasa. Ka Mariet kutsuti ühes, aga et see Tammistele jääda soowis, siis lepiti sellega.

Kui Rosalie oma õega jumalaga jätma tuli, surus Marie teda kramplikult wastu oma rinda ja suudles kuumalt huuli, mis tema üle kaebades ohanud.

„Jumalaga! Ela hästi õde! hüüdis Marie pisarsilmil häälel, millest igawest lahkumist wälja lugeda wõis.

Proua von Poeningen oli südamest liigudatud.

„Lapsed, lapsed!“ ütles ta nagu noomiwalt. „Ega me ometi igaweseks lahku.“

Tõld weeres minema.

Nüüd hakkas Marie oma põgenemise üle tõsiselt nõu pidama. Ta arwas, kaalus, jäi kindlaks ja — kahtles jälle.

Päew läks päewa järele. Marie kammerneitsi palus luba oma haiget ema waatama minna ja Marie lubas, lubas kui waja ka eluaasta lõpuni ema juurde jääda.

Nüüd oli ta põgenemiseks walmis, kuid siiski kahkles weel. Seal tuli herra von Poeningenilt kiri, milles see pruudile oma tulekut teatas. Ta olla omale puhkust saanud.

Kiri oli täis palawaid armuawaldusi, aga Marie weri tarretas lugedes. Ta waatas kuupäewa — järgmise päewa õhtuks wõis Hugo Tammistele jõuda.

See tegi edu, kiirustas põgenemisega.

Ruttu pakkis ta oma asjad kokku, et järgmisel päewal põgeneda.

Hugole kirjutas ta järgmise kirja:

„Minu kallis sõber!

Kui teie minu asemel eest leiate need read, siis palun teid armastuse nimel, mida teie minu wastu üles näitanud, ärge otsige mind mitte taga. Ärge kartke, mu sõber, et saatmas mind pahawaim. See on südametunnistuse hea ingel, kes mind siit wiib.

Elage hästi, Hugo! Peaks Jumal seda palawat soowi, mida ainult minu waim teile kõrwa sisse sosistada wõib, aga mitte sulg paberi peale panna, täide saatma, mäletaksin ma teid rõõmu ja õnnetundmusega

Marie.“

Jõudis õhtu. Marie läks surnuaeda, et weel korraks waadata omakste haudasi.

Ta nuttis waikselt. Wärin käis tal kehast läbi Ta tundis enese nagu kirikus olewat ja nagu õnnistaks teda kadunud kirikuõpetaja waim.

Eemalt kuuldus wankrimürin, mis ligines ja surnuaia kohal soikus.

„Kui see ehk juba?“ käis hirniunoolena Mariel peast läbi.

Liikus surnuaia wäraw. Marie hoidis ennast marmor-risti warju ja wärises nii, et ennast selle najale toetama pidi. Ta oli kahwatu, nagu surnu.

Keegi reisuülikonnas wanadlane proua tuli otsekohe Marie poole.

See oli proua Teder.

„Minu Jumal, krahwinna, teie siin!“ ehmas tulija. „On teid ehk mõni õnnetus tabanud?“

Marie rääkis tale lühidalt ära oma nõu ja ettewõtte. Proua Teder awaldas aga julgusepuudust, et teda salaja kaasa wiia.

Wiimaks, tütarlapse ärda palwe peale, jäi ta siiski nõusse ja lubas oodata, kuni Marie mõisast oma kokkupakitud asjad ära toob.

Kuni Marie mõisas käis, haudus proua Teder kojusõidu plaani, seda seisukorrakohaselt muutes. Ta otsustas tarwitada teist teed, läbi öö sõita ja järgmiseks hommikuks koju jõuda.

*

Ilm läks pimedaks, kuu tõusis üles ja walas oma hõbewalgusega üle maa.

Marie istus sõnalausumata ja waatles tarretanult troska warju.

Loodus nõudis oma kohust: Marie uinus, ilma et ta proua Tederi kätt, millest ta kramplikult kinni hoidis, lahti oleks lasknud.

Aga magamine ei olnud mitte rahulik. Ta hingas raskesti ja wärises.

Proua Teder aimas paha, ta sai aru, et Marie haige.

Õhk muutus jahedaks, kuu kadus pilwe taha, kaugelt kuuldus müristamine.

Proua Teder hingas kergemalt, kui nad kodu metsa piirile jõudsid.

Korraga kuuldus hobusekabjaplagin. Proua Teder waatas tagasi ja nägi oma järel ratsanikku kihutawat. Hirmuga püüdis ta Mariet üles ajada, kes pead pidi tema sülle magama jäänud, kuid see ei ärkanud.

Ratsanik jõudis järele ja sel silmapilgul tuli ka kuu pilwe tagant wälja.

„Pidage kinni! Pidage kinni!“ hüüdis ratsanik, aga proua Tederi kutsar kihutas hobuseid weel kiiremale jooksule.

Kuid ratsanik ei jäänud maha, waid kihutas mööda ja karjus kõigest wäest:

„Mart! Mart! Oled sa meelest ära?“

Kutsar jättis tasemale.

„Kas sa mind röövliks pead, Mart?“ hüüdis ratsanik uuesti.

Proua Teder karjatas rõõmu pärast. Ta tundis seda häält.

„Woldemar! Woldemar! Kas tõeste sina ise?!“ hüüdis ta ja sirutas käed wennapojale wastu.

„Armas tädi, kust tulete teie?“ küsis see. „Mina sõidan praegu teile.“

Proua Teder näitas magawa Marie peale. Woldemar kohkus.

„Jumaluke! Marie siin! Kuidas see wõimalik?“

Woldemar tuli hobuse seljast maha ja istus troskasse.

Marie nägu õhetas, hingamine oli kiire ja ta ei kuulnud ega näinud, mis tema ümber sündis.

Päike oli juba tõusnud, kui koju jõuti.

Woldemar wõttis Marie sülle ja kandis ta tuppa. Seal tuli ta meelemärkusele.

„Sina siin, Woldemar!“ olid ärkaja esimesed sõnad.

„Oled sa parem, kallis Marie?“ küsis Woldemar hirmu ja rõõmuga.

Marie tahtis wastata, aga meelemärkuse kird kustus.

Marie jäi raskesti haigeks ja tema noor elu oli kaalu peal. Woldemar ei lahkunud pilgukski tema woodi juurest.

Hoolitsewal rawitsusel paraneski Marie terwis. Nagu segane haiguseöö unenägu seisis meeles tal ligem minewik.

Nüüd oli ta jälle Woldemariga koos.

Läks mööda suwi, tuli kätte sügise. Metsades paukusid püssid, huikasid jahisarwed.

Ligines Woldemari sünnipäew.

Proua Teder näis juba mitmendat päewa warjama mingisugust rõõmustawat saladust.

Kui Woldemar sünnipäewa hommikul üles ärkas, ootas teda ja Mariet üllatus. Laual seisis suur pitseeritud kiri, ja kui Woldemar ümbriku awas, kukkus sellest wälja ajaleht.

Ajalehes leidus aga — oh, Marie wabanemist ja rõõmu! — Hugo ja Rosalie laulatuse kuulutus.

Woldemar ja Marie astusid abiellu.

Pärast pulmareisu asus Woldemar R. linna arstina elama, kus ta omale laialise kuulsuse wõitis.

Neljandal abielu aastal sündis Mariele tütar. Sellele pandi nimeks Klaara-Helene.

* *
*

Kaheksateistkümmend aastat oli Klaara sündimisest möödas. Põlised puud seisid ikka weel kohal, aga metsaülema majas elas juba teine sugukond.

Woldemar oli R. linna lähedale L. külasse maatüki ostnud ja maja peale ehitada lasknud.

Oli Wene-Türgi sõda.

Sõjast R. linna saadetud haawatute hulgas oli ka keegi noor ohwitser, kes doktor Tammelehe rawitseda anti.

See laskis raskesti haawatu oma majasse, L. külase, kanda.

Kuni tema jaoks tuba korda seati, ootas kanderaam puu all.

Üleliigsest were mahajooksust ära minestanud ohwitser asetati pehme woodi ja püüti teda äratada. Ja siin seisis Klaara, nagu kord tema wanaemagi wõõra haigewoodi juures.

Haige awas silmad ja tema nägu peegeldas imestust.

„Ema! Sina siin?!“ hüüdis ta Mariet nähes.

Kõik jahmatasid, uskudes haiget jampsiwat, kuid Marie aimas midagi.

Arstikunst ja hoolas rawitsemine ühendasid endid nooremehe nooruse jõuga ja terwis tuli tagasi suuril sammudel.

Kui temalt päriti, mis tõttu ta Mariet minestusest ärgates oma emaks pidanud, wastas ta:

„Oh, seda arwan ma weel praegugi. Mitte emalik armastus, mida ma siit leidnud, ei too mind selle mõtte peale, waid ka imekspanemise wäärt näolik sarnadus, mida ma iganes näinud. Kui ma mitte selgesti ei teaks, et minu emal sugulasi ei ole, siis peaksin ma . . .“

Siin tõusis Marie üles ja läks akna juurde. Seistes selg haige poole küsis ta tema nime.

„Ma olen Reinhold von Poeningen Tammistelt, kus elab minu lesk ema.“

Tekkis waikus.

Wiimaks pööras Marie enese ümber. Ta nägu oli kahwatu, kuid silmad awaldasid rõõmulikku sära. Ta lahkus ruttu toast.

See noormees oli siis tema õe ja Hugo poeg!

Reinholdi terwis paranes päew päewaga. Aga seda selgemine tundis noormees, et ta selle maja küll ihuliku terwisega, aga südamehaawaga maha jätab.

Kurwastusega märkas Marie oma tütres ärkanud isearalikku tunnet noore ohwitseri wastu.

Kahe kuu pärast oli Reinhold terwe ja lahkus.

Kewadel jäi aga Woldemar ise samasse kõhutõppe, millest ta nii paljuidki ära päästnud, ja suri.

Marie oli otsata kurb ja see lahutamata kurbtus ja igatsus kadunud mehe järele murdis ka tema ja wiis ta kalmu alla oma kallimale kaasale järele.

Klaara seisis nüüd üksinda ilmas, keda ta weel nii wähe tundis.

Kui ta esimesest põrutusest toibunud, tahtis ta ennast mõne õpetaja hoole alla anda, kui tuli ootamata muudatus, millest esimestel lehekülgedel jutt.

Klaara reisis oma tädi juurde.

---

Kõigist Hugo järelkuulamistest ja otsimistest hoolimata jäi saladuseks, kuhu Marie põgenenud. Hugo kaotas wiimase lootuse teda leida ja täitis ema soowi — heitis Rosaliega abiellu.

Peale Marie põgenemist oli Hugo küll Rosalie pärast, aga wiimase rahu oli kadunud. Ta tegi omale kibedaid etteheiteid, et ta õe niisugusele sammule saatis. Ta kujutas omale Marie saatust ette kõige kohutawamates wärwides. Uneski ei leidnud ta rahu.

Kui Rosalie omale küsimuse ette seadis: mispärast Marie põgenenud, jättes oma hea elu ja loobunud wabatahtlikult õnnest, siis aimas ta õe wastust: „Sellepärast,

et ta õnnelik oleks." Kammerneitsi tähelepanekud kinnitasid Rosalie arwamist, et Marie suuremeelsuses tema õnnel tee pealt eest ära läinud. Rosalie oleks kas mis tahes teinud ehk ära annud, kui keegi teda Marie seisukorraga oleks teadnud waigistada.

Rosalie lootis aga siiski ja trööstis end, et ta wiimaks ikkagi oma õe leiab.

Mees suri. Poeg Reinhold pidi sõtta minema.

Aga saatus ei saatnud Reinholdi mitte surma, waid tõi ta ema juurde tagasi.

Ja nüüd rääkis Reinhold waimustatult oma emale Woldemarist ja tema abikaasast, awaldades ka silmatorkawat sarnadust, mis tale ema meelde tuletanud.

Rosalie põnewus kaswas.

„Sa ei usu mitte, armas ema," rääkis Reinhold oma jutumõjust rõõmu tundes edasi, „kui suur oli see sarnadus! Ainult juuksed olid helkjamad, kui sinu omad."

Rosalie wärises.

„Ja olid need inimesed rikkad?" küsis ta kartuses Marie waesusest.

„Rikkad?" kordas Reinhold pikkamisi mõteldes. „Seda küll just mitte, aga siiski rikkad. Nii nägin ma korra, kui tohtriproua üle minu kummardas, tal kaelas kuldkapslikest, mis kalliskiwidega kaunistatud."

Rosalie silmad hiilgasid rõõmu pärast. See teade oli palju wäärt.

Kui Reinhold tagasi sõjawäljale läinud, sest ehk küll werewalamine läbi, ei tulnud Wene wäed siiski enne rahulepingu allakirjutamist Türgi pinnalt ära, hakkas proua Rosalie von Poeningen hoolega L. külast järele kuulama. Tagajärg oli täiesti rahuloldaw.

Parajasti tahtis Rosalie oma õe juurde sõita ja teda oma juurde tagasi tuua, kui kuulis, et Marie paari päewa eest oma mehele hauda järele läinud, noort tütart leiama jättes.

Ta kirjutas Klaarale kirja, mis jutu algusest juba tuttaw ja ootas nüüd suure igatsusega oma õetütre tulekut.

---

Päike hakkas juba looja minema ja kutsar kinnitas, et nad warsti Tammistele jõuda. Ta tähendas, et kõrgustikult, mille otsa nad praegu jõuda, mõis kõige toredamini näha olla.

Kui kutsar künka harjal kinni pidas ja Klaaral ümber waadata lasi, õõrus see imestusest silmi, sest kõik oli nii, nagu ta unes näinud.

„Seal leian ma oma õnne!" sosistas Klaara endamisi. „Oh, sa hea ema, kes sa elus mulle ainult tõtt rääkisid, sa ei peta ka oma last teisest ilmast!"

Kui tõld mõisa õue weeres, nägi ta ees trepil ühte keskealist ilusat prouat — oma ema uhkemat kuju. Rosalie ehk proua von Poeningeni kõrwal seisis keegi elatanud meesterahwas. See oli herra Masing, endine Hugo sõber ja pärastine Reinholdi kaswataja.

Klaara astus arglikult lähemale ja kummardas.

Pisarad weeresid proua von Poeningenile silma ja ta surus neiu wastu oma rinda.

„Tere tulemast, mu tütar, mu armas, kallis laps!"

Klaara hingas kergemalt. Ta oli tädist teisiti mõtelnud, aga pisarad äratasid usalduse.

Kaua aega ei olnud proua von Poeningen nii heas tujus olnud, kui oma ilusa õetütre tulekust saadik.

Mida enam proua von Poeningen Klaarat tundma õppis, seda elawamaks paisus temas soow, et Reinhold Klaarat armastama hakkaks. Ta leidis selles aates balsami oma südametunnistuse haawale.

„Kui Reinhold Klaara Tammiste mõisa prouaks teeks," mõtles ta endamisi, „siis, Marie, oleks sinu ohwer tasutud, kui sa Hugost ja rikkusest minu õnneks loobusid."

Proua von Poeningen kirjutas oma pojale, et ta ühe oma õetütre enda juurde wõtnud, kujutas selle häid omadusi ja awaldas oma südamesoowi, et Reinhold oma käe ja südame ilusa ja hea täditütre jaoks waba hoiaks. Neiu nime ega seda, et Reinhold teda juba haiguse päewil tundma õppinud, ta ei awaldanud, et pojale ootamata rõõmu teha.

Wastus tuli warsti, kuid mitte oodetaw. Reinhold kirjutas, et nii wäga, kui see teda ka kurwastada, aga ta pidada esimest korda elus oma ema soowile wastu seisma. Ta olla juba walinud ja ei olla enam tema wõimuses seda muuta.

Proua von Poeningen ehmatas kangesti oma poja lühikese wastuse üle.

„See ei wõi, see ei wõi mitte olla!" hüüdis ta endamisi.

Ta kirjutas jälle, tähendades, et poeg ema nõu kuulda wõttes ühte wanat wõlga tasuda aidata, mis ema eluõhtut kergendada. Reinhold wastas, et ka temal suur wõlg tasuda olla ja et ta siis ialgi rahu ei leida, kui teisiti teha. Ta kaebas ja wihastas saatuse peale, kes teda oma soowidele wastu töötama sunnib.

Kirjast paistis wastu kindel „ei" ja proua von Poeningen tundis oma poega.

Ta katkestas püüe, lootes siiski weel.

Seal tuli rahu.

Reinhold sai priiks ja tõttas koju. Kiri aga, mis tema koju jõudmist ette teatama pidi, läks teel kaduma.

Proua von Poeningen pidi asjatalituse pärast linna sõitma. Läksid mõned päewad ja järgmise päewa õhtuks pidi ta tagasi jõudma.

Kui Klaara aga järgmise päewa hommikul äkitselt õuest kostwa müdina ja rääkimise peale aknale läks, nägi ta Masingi kaenlas ühte ohwitseri.

„Kes see peaks olema?“ mõtles ta, waadates liigutawat pilti.

Weel ei wõinud ta ohwitseri nägu näha, kes Masingiga trepist üles tuli, kuid aimdus ütles, et see proua von Poeningeni poeg ja tulewane mõisaomanik on.

Klaara läks oma tuppa, aga sammud tulid tale järele. Masing awas ukse ja läwel seisis — Reinhold.

Klaara jahmatas ega saanud sõnagi suust.

„Klaara! Kallis Klaara!“ hüüdis noormees. „Teie siin ja — minu sugulane!“

Masing läks wälja, jättes armastajaid üksi.

Rõõmujoowastuses tõmbas Reinhold Rosalie oma rinnale ja suudles teda palawail huulil. Klaaral tundus, nagu oleks isa, ja ema, ja kodu, ja kõik, kõik jälle leitud.

Kui õhtu kätte jõudis, hüppas Reinhold hobuse selga ja ratsutas oma emale wastu.

Proua von Poeningen ei uskunud oma silmi. See oli ikka tema Reinhold!

Reinhold hüppas hobuseseljast …
hütid tutsarile, käskis sõita sammu ja …
— ema ja poeg langesid ükšteisele kaela.

Siis wõttis Reinhold peosse ema … …yas:

„Oh, ema!" ütles ta. „Kui su rõõm minu nähes tõesti nii suur on, siis annad sa mulle andeks ka selle minu sammu..."

„Missuguse sammu, mu poeg? Missuguse sammu?" päris proua von Poeningen hirmuga.

„Oh, ema!" waigistas Reinhold, kes juba oma ema piinamist kahetses. „Ära pane pahaks, et ma tulin sulle oma pruuti ette seadma."

Proua von Poeningen oli minestusesse langemas.

„Oh, mu poeg, mu poeg!" ahastas ta. „Oleks sa mu Klaarat enne näinudki!"

Tõld peatas trepi ees. Masing aitas proua von Poeningeni, kellel tale ühtegi lahket sõna teretuseks ütelda ei olnud, tõllast wälja ja trepist üles. Reinhold käis teine pool kõrwas.

Proua von Poeningen ohkas.

Masing awas saali tiiw-uksed ja proua von Poeningen astus saali.

Keset saali seisis madal sammas õitsewa roosiga ja selle juures üleni tiheda looriga kaetud naisterahwas.

Peeglist paistis seesama naisterahwas.

Ta wärises.

Proua von Poeningen jäi sambana seisma.

Reinhold astus naisterahwa kõrwale, Masing wõttis selle näolt loori ja — oh, rõõmu! — Rosalie tundis oma poja ärawalitus ära Klaara.

*

Reinholdist sai õnnelik abielupaar. ua von Poeningen jäi nende juurde ela iste mõisas wõttis nüüd hea waim aset. Paha põgenes ja armastus ning üksmeel, rahu ja rõõm walitsesid kaitsewalt üle uue, tärkawa suguwõsa